

DRAFT-RAPORT

REPUBLIKA E SHQIPËRISË AVOKATI I POPULLIT

Adresa: Bulv: "Zhan D'Ark". Nr. 2
1001, Tirana – ALBANIA

Tel: + 355 4 2380 300
+ 355 4 2380 30
Faks: + 355 4 2379 826

E-mail: ap@avokatipopullit.gov.al

Web-site: www.avokatipopullit.gov.al

R A P O R T

Për të drejtat e fëmijëve jetimë, përfshirë këtu fëmijet e sistemuar në institucionet rezidenciale të përkujdesjes shoqërore, si dhe të fëmijëve që shfrytëzohen për të punuar.

Përmbajtja:

1. *Hyrje.*
2. *Te dhena statistikore.*
3. *Kuptimi i kategorive të Femijeve Jetime, Femijeve të vendosur në Qendrat Rezidenciale të Përkujdesjes Shoqërore, Femijeve që shfrytëzohen për të punuar dhe Femijeve të rruges.*
4. *Shkaqet e shfrytëzimit të punës së fëmijëve.*
5. *Pasojat psikologjiko-fizike që vërehen tek kategoritë e Femijeve Jetime, Femijeve të vendosur në Qendrat Rezidenciale të Përkujdesjes Shoqërore, Femijeve që shfrytëzohen për të punuar dhe Femijeve të rruges.*
6. *Legjislacioni shqiptar lidhur me mbrojtjen e këtyre kategorive të vulnerabël.*
7. *Ndërhyrjet e Avokatit të Popullit lidhur me të drejtat e fëmijëve jetimë.*
8. *Problematikat e konstatuara.*
9. *Konkluzione.*

1. Hyrje

Mbrojtja e të drejtave të fëmijëve përbën një nga drejtimit më të rëndësishme, të politikave të mbrojtjes sociale. Në themel të tyre, pasqyrohen parimet themelore të Konventës për të Drejtat e Fëmijëve, e ratifikuar nga Shqipëria në vitin 1992, detyrimet, që dalin nga objektivat e mijëvjeçarit të ri dhe instrumentet e tjera ndërkombëtare të ratifikuara nga shteti shqiptar, të cilat theksojnë se fëmijët, për shkak të veçorive të moshës, të mungesës së pjekurisë fizike dhe intelektuale, kanë nevojë për mbrojtje dhe vëmendje të veçantë nga familja dhe institucionet shtetërore.

DRAFT-RAPORT

Nje nga zhvillimet aktuale sot ne bote, eshte anagazhimi i te gjithë shoqerive dhe mekanizmave te tyre qeverises, per nje bote te denje per femijet, ku ata e nisin jeten ne menyren me te mire te mundshme, ku te gjithë ata, kane mundesi te shumta per zhvillimin e aftesive te tyre individuale ne nje mjedis te shendetshem dhe inkurajues. Pikerisht ky mjedis, duhet te sherbeje si nxites per zhvillimin fizik, psikologjik, shpirtëror, shoqëror, emocional dhe kulturor te femijeve, si nje çeshtje qe tashme eshte prioritet global.

Shoqeria shqiptare, eshte bere pjese e ketij angazhimi global, ne realitetin e hidhur ku nje numer i konsiderueshem femijesh jetojne ne kushte te renda dhe shpesh pa mbeshtetjen e prinderve te tyre, siç jane edhe femijet jetime, femijet e rruges, femijet e shperngulur dhe ata refugjate, femijet e trafikuar, femijet e shfrytezuar ekonomikisht dhe seksualisht, dhe femijet qe jane ne burgje.

Realiteti shqiptar prezanton nje shoqeri ku problemet sociale jane te mprehta, ku mireqenia dhe mjedisi ku jetojme jane çeshtje te prekura perdite, por qe çdo dite nxjerrin nevojën e nderhyrjes shumeplaneshë shtet-shoqeri, ku shtresa dhe kategori te ndryshme sociale vulnerable, kerkojne me shume barazi dhe integrim me pjesen tjetër te shoqerise.

Varferia e dukshme, mbetet nje pengese e madhe per perballimin e nevojave, mbrojtjen dhe nxitjen e te drejtave te femijeve, pasi femijet jane shume te prekshem ndaj varferise, e cila godet rrenjet e mundesive per zhvillim, trupat e tyre ende ne rritje dhe mendjet e tyre te brishta.

Ne keto kushte, respektimi dhe vleresimi i dinjitetit te femijeve ne pergjithesi, veçanerisht i kategorive te femijeve jetimë, përfshirë këtu fëmijet e sistemuar në institucionet rezidenciale të përkujdesjes shoqërore, si dhe të fëmijëve që shfrytëzohen për të punuar, jane nje sfide e madhe qe lidhet pazgjidhshmerisht me afirmimin dhe respektimin e te drejtave dhe lirive te tyre themelore, ne nje shoqeri qe perdite aspiron vendosjen dhe konsolidimin e vlerave demokratike. Udherrefyës te pazevendësueshem ne kete perpjekje jetike globale per shoqerite demokratike, mbeten parimet e interesit me te larte te femijes, te mosdiskriminimit, te pjesemarrjes, mbijeteses dhe zhvillimit.

Fëmijëria konsiderohet nga disiplinat mjekësore, psikologjike e pedagogjike si një periudhë vendimtare për të ardhmen e zhvillimit të fëmijëve si individë dhe si qytetarë. Rëndësia e kësaj periudhe për gjithë zhvillimin e mëpasme e bën të domosdoshme që, për ta të tregohet kujdes i posaçëm për t'ua plotësuar nevojat zhvillimore. Njëra prej tyre është nevoja për siguri dhe pa plotësimin e kësaj nevoje është e pamundur të kemi individë të shëndetshëm dhe qytetarë të përgjegjshëm.

Jo pa qellim ne kete raport fokusi eshte vendosur ne dy grupime specifike, perkatesisht, femijet jetimë, përfshirë këtu fëmijet e sistemuar në institucionet rezidenciale të përkujdesjes shoqërore dhe femijet që shfrytëzohen për të punuar, te cilet perfaqesojne kategori sociale qe kane marre perpjestime shqetesuese ne periudhen e tranzicionit dhe qe sot njihen si kategori vulnerabel.

Pertej aspektit formal te formulimit dhe pergatitjes se nje raporti, te gjithë ne, ne jeten e perditeshme perballemi ne rruget e qyteteve tona me femijet jetime dhe te tjere syresh qe, punojne pa marre parasysh veten dhe deshirat e moshes, per te mbijetuar se bashku me familjet e tyre. Ky realitet i dhimbshem eshte dhe duhet te perbeje shqetesim per te gjithë ne, politikeberesit dhe shoqerine shqiptare ne teresi, pasi individet e ngerthyer keqas ne kthetrat e pamundesise, varferise, pabarazise dhe shfrytezimit jane vetem femije, qe presin te shohin te njejtat mundesi, te njejtin trajtim, te njejten mireqenie, sikurse pjesa tjeter e bashkemoshatareve te tyre.

Nisur nga problematikat qe shoqerojne jeten e perditeshme te ketyre grupimeve, raporti synon te evidentoje problemet qe ata hasin çdo dite dhe shtrirjen e tyre, si dhe te ndihmoje me rekomandime konkrete, perballimin dhe trajtimin pozitiv te fenomeneve te shfaqura, duke bere qe te evidentohen vlera praktike dhe te zbatueshme per permiresimin e gjendjes aktuale.

2. Te dhena statistikore:

Te dhenat statistikore, qe jepen ne kete raport jane selektuar nga te dhena te siguruara nga institucione shteterore, nga OJF-te, te cilat ushtrojne veprimtarine e tyre, ne kuader te mbrojtjes se te drejtave te target grupeve te specifikuar ne raport, si dhe nga media.

Nga te dhenat e siguruara nga institucionet shteterore, vendi yne, njihet si nje nga vendet me popullsi te re ne Europe.

Bazuar ne te dhenat paraprake te Censurit te Popullsise dhe Banesave 2011, rezulton se popullsia e Shqiperise eshte 2.831.741 banore. Nderkohe qe numri i popullsise nga Censuri i vitit 2001, ishte 3.069.275. Vihet re se numri i popullsise ne vitin 2011 eshte zvogeluar me 7.7% gjate ketyre dhjete viteve. Supozohet qe shkaqet kryesore te zvogelimit te popullsise jane emigrimi ne shkalle te gjere dhe renia e lindshmerise.¹

Persa i perket numrit te individeve nen moshen 18 vjeç, kjo e dhene nuk eshte perfshire ne te dhenat paraprake te Censurit te Popullsise dhe Banesave, 2011 dhe do te jete pjese e te dhenave te detajuara, te cilat do te publikohen ne raportin final, qe eshte ne proces dhe pritet te dale ne fund te vitit 2012.²

INSTAT nuk disponon te dhena mbi numrin e femijeve jetime dhe as numrin e femijeve te cilesuar si "femije te rruges". Persa i perket nivelit zyrtar te varferise, ky institucion konfirmon se, "disponon te dhena vetem mbi nivelin e varferise ne vend bazuar ne rezultatet me te fundit te anketes se kryer per kete qellim – Anketa e

¹ Ky informacion gjendet ne website: census.al/Default.saspx

² Ky informacion eshte dhene ne shkresen e INSTAT nr.865/1 date 22.10.2012, drejtuar Avokatit te Popullit.

DRAFT-RAPORT

Matjes se Nivelit te Jeteses 2008, sipas se ciles, niveli i varferise ne vend eshte 12.4 perqind”.³

Rrjeti i sherbimit social raporton se mbulon me ndihme sociale 65-67%, te individeve qe jane ne nevoje, numri i te cileve arrin ne 464800 persona, ose 14% te numrit te pergjithshem te popullsise. Realisht, numri i atyre qe kane nevoje per asistence eshte mbi 700.000 persona. Nga 700.000 individe qe kane nevoje per asistence, 184.000 jane femije, 31.000 prej te cileve jane femije jetime. Mbi 2/3 e kesaj moshe perballen me ekstremin e perpjekjeve rraskapitese per mbijetesen, por me te prekurit nga ky ekstrem varferie mbeten femijet jetime. Nje pjese shume e vogel e tyre marrin asistence sociale, e cila ne masen e perfitimit te saj mbulon vetem 5% te nevojave minimale te jetes se tyre. Nga 31.000 femije jetime ne mbare vendin, vetem 400 prej tyre trajtohen ne 9 qendra rezidenciale qeveritare dhe 360 te tjere, ne 16 qendra joqeveritare (OJF). 100.000 persona me aftesi te kufizuara, mes te cileve nje numer i madh jetimesh, gjenden ne te njejten suate varferie e perpjekjesh per mbijetese.⁴

Ne kuader te OJF-ve qe ushtrojne aktivitet ne kete fushe, “...jane deklaruar publikisht 140 shoqata qe merren me trajtimin e shtresave te varfera dhe femijeve ne nevoje, veçanerisht te femijeve jetime dhe femijeve te ngujuar nga gjakmarrja”.⁵

Në nje studim te kryer në vitin 2009 rezulton se, të rinjtë (jetime biologjike ose sociale) që largohen nga përkujdesja fillojnë jetën e pavarur pa arsimim të përshtatshëm, pa punë dhe pa strehim, dhe në rrezik të lartë për t'u përfshirë në aktivitete kriminale, apo për t'u bërë pre e trafikimit dhe e problemeve të tilla. Shumë prej tyre vazhdojnë jetën në varfëri dhe përjashtim social. “Të dhënat tregojnë që 197 të rinj mbi moshën 18 vjeç jetojnë aktualisht në konviktet e shkollave të mesme. Nga 900 të rinj, të cilët kanë dalë nga konviktet, 356 të moshës 18-25 vjeç marrin ndihmë ekonomike, 217 mbi moshën 25 vjeç janë të papunë. I njëjti burim evidenton se moshja e largimit nga përkujdesi institucional rezidencial është përcaktuar moshja 15 vjeç ose deri në 17 vjeç në rast se, i riu/e reja nuk ka përfunduar shkollën 9-vjeçare. Legjislacioni parashikon që të rinjtë duhet të kenë një plan individual, i cili përcakton mundësitë për arsimimin, bursat dhe mundësi strehimi. Për të rinjtë të cilët përfitojnë statusin e jetimit, bursat e shkollimit, akomodimi në konvikt, kujdesi shëndetësor dhe transporti publik falas duhet të jenë prioritet nga strukturat përkatëse. Të rinjtë pa kujdes prindëror, mbi 18 vjeç, përfitojnë nga ndihma ekonomike një shumë prej 3000 lekësh në muaj, pasi përfundojnë shkollën e mesme ose të lartë, deri në momentin që janë pa punë”.⁶

Në botimin e publikuar në Tetor 2009, SOS, Fshatrat e Fëmijëve Shqipëri, “Të Rinjtë pa kujdes prindëror – Praktikrat, legjislacioni dhe të drejtat”, është evidentuar se eksperiencia e kujdesit rezidencial, luan rol kyç në jetën dhe të ardhmen e këtyre të rinjve që largohen/lënë këtë shërbim. Mbulimi i dobët me shërbime mbështetëse

³ Ky informacion eshte dhene ne shkresen e INSTAT nr.865/1 date 22.10.2012, drejtuar Avokatit te Popullit.

⁴ Rezolute e Takimit Kombetar te Jetimeve te Shqiperise “Per integrimin e Shqiperise bashke me jetimet ne Europen e Bashkuar”, Tirane, faqe 2-3, e shpallur nga Instituti Kombetar i Integrimit te Jetimeve Shqiptare, Tirane me 20 Maj 2012. Ky dokument gjendet ne website:www.nifao-orfan.org

⁵ Ibid..faqe 3.

⁶ Ky informacion gjendet ne website: lajme.parajsa.com/Shqiperia/id_250604/

gjate periudhës kur të rinjtë lënë institucionin (14-18 vjeç dhe pas 18 vjeç) e më pas, lë gjurmë në jetën e tyre në të gjitha planet, arsimim, punësim, strehim etj. Kjo jo vetëm thëllon disavantazhet dhe i kthen në grupe me marginalizim të shumëfishtë, por edhe u dhunon një pjesë të mirë të të drejtave bazë. Megjithëse ka një numër aktorësh të qeverisjes qendrore e asaj vendore, që kanë në objekt të veprimtarisë së tyre këtë kategori sociale, bashkëpunimi ndërmjet tyre mbart probleme të koordinimit, kompetencave dhe shkëmbimit të informacionit. Gjithashtu, shpërndarja e burimeve financiare në mbështetje të të rinjve me shërbime, është e pamjaftueshme dhe nuk sjell ndryshime të qënësishme në pavarësimin e tyre.

Ne te dhenat e siguruar nga ana e Sherbimit Social Shteteror,⁷ rezultojnë se, në rrethet e institucioneve publike dhe jopublike të kujdesit shoqëror të licensuara nga Ministria e Punës Çështjeve Sociale dhe Shansëve të Barabarta, janë trajtuar gjithsej 585 fëmijë në nevojë, nga këta 256 në institucione rezidenciale publike dhe 329 të tjerë, në institucione rezidenciale jopublike. Nderkohe janë trajtuar 1609 fëmijë në 38 shërbime në komunitet, 70 fëmijë në 3 institucione ditore publike dhe 4140 fëmijë në 48 qendra ditore të OJF-ve. Janë trajtuar 37 fëmijë në Qendren Kombëtare të Trajtimit të Viktimave të Dhunës në Familje, 87 fëmijë me aftësi të kufizuara në 7 qendra të zhvillimit dhe 23 fëmijë në Qendren Pritëse të Viktimave të Trafikimit. Nga të dhenat rezultojnë se rreth 80% e numrit të fëmijëve janë trajtuar në shërbimet jorezidenciale, gjë që tregon përvijimin e tendencës së deinstitutionalizimit⁸ të shërbimeve dhe rritjen graduale të peshës specifike të kujdesit jorezidencial.

Nga statistikat e regjistrimit kombëtar me të dhenat e qendrave rezidenciale publike dhe jopublike, rezultojnë se 87% e fëmijëve (të cilët përfitojnë shërbime në këto qendra), vijnë nga familje me problem social-ekonomik.

3. Kuptimi i kategorive të Fëmijëve Jetimë, Fëmijëve të vendosur në Qendrat Rezidenciale të Perkuqjesjes Shoqërore, Fëmijëve që shfrytëzohen për të punuar dhe Fëmijëve të rruges.

Në grupimin e *fëmijëve jetimë*, ose *fëmijëve jashtë kujdesit prindëror*, përfshihen fëmijët 0-14 vjeç dhe të rinjtë (fëmijët) 14-18 vjeç, të cilët nuk jetojnë me prindërit e tyre për shkak të: vdekjes së të dy prindërve; heqjes dore nga kujdestaria prindërore apo braktisja; paaftësi të përkohshme ose të përhershme të prindërve për t'u kujdesur (semundje apo vuajtje denimi me heqje lirie); vendosjes së vullnetshme të kujdesit nga strukturat administrative (shërbimet sociale); heqjes së të drejtës prindërore (në bazë të një vendimi të formës së prerë dhënë nga gjykata).

Institucionet rezidenciale të perkuqjesjes shoqërore, përbejnë struktura të cilat perkuqdesen për fëmijët jashtë kujdesit prindëror. Jetesa në to është e organizuar në mënyrën e jetesës në grupe, ku një personel me pagesë kujdeset për fëmijët dhe jo mbi bazën e jetesës në familje. Këto struktura mund të jenë me bazë komunitare dhe

⁷ Shkresa e Sherbimit Social Shteteror nr.1064/1 date 25.09.2012, drejtuar Avokatit të Popullit.

⁸ Deinstitutionalizimi, ka të bëjë me konceptin e ri të shërbimeve rezidenciale të formës Shtëpi-Familje. Sipas këtij procesi fëmijëve në nevojë u ofrohen shërbime alternative me bazë komunitare dhe kujdestarie në familje ose biresimi.

DRAFT-RAPORT

strehojne femije jashte kujdesit prinderor nga komuniteti perreth, ose mund te jene institucione rezidenciale kombetare, te cilat kujdesen per femijet qe vijne nga me shume se nje komunitet.

Ne grupimin e *femijeve qe shfrytezohen per te punuar*, do te perfshihen te gjitha ata femije qe kryejne pune ne ndihme te familjes se tyre, apo per nevojat e tyre te mbijeteses, pa mbushur moshen 18 vjeç. Termi “shfrytezim i punës së fëmijëve”, këtu përdoret vetëm për ato forma punësimi ose pune të papaguar që, shkel të drejtat e fëmijëve dhe që duhet të ndalohet.

Pavaresisht moshes te lejuar per pune, te percaktuar taksativisht nga ligji, puna e fëmijëve nën moshën e parashikuar me ligj është një dukuri që po haset dendur. Puna e fëmijëve është gjithashtu një pengesë për zhvillimin njerëzor në vend dhe si e tillë nuk mund të trajtohet e izoluar nga konteksti i gjerë në të cilin ndodh.

Aktualisht nuk ka të dhëna zyrtare për numrin e fëmijëve që punojnë dhe llojet e punës që ata bëjnë, por mund të dallohen dy kategori të fëmijëve që punojnë:

1. Fëmijë që punojnë në sektorin formal të ekonomisë.
2. Fëmijët që punojnë në sektorin joformal të ekonomisë, kryesisht në rrugë, si: shitës ambulante, lypsa, pastrues të makinave në semaforë etj, si dhe në një nga format më të këqija të punës së fëmijëve që është edhe trafikimi i fëmijëve për qëllim shfrytëzimi, si për shfrytëzim seksual, për vjedhje, përfshirje në aktivitete të paligjshme etj.

Eshte e rendesishme te sillen ne vemendjen e te gjitha aktoreve te interesuar dhe politikeberesve ne kete fushe, kuptimi i Formave më të Këqija të Punës së Fëmijëve, sipas percaktimeve te bera ne Konventen e ILO-së nr.182, e cila perfshin të gjithë fëmijët derisa mbushin moshën 18 vjeç.⁹

Percaktimi “femijet e rruges” eshte ende i diskutuar, por shume zbatues dhe politikeberes te UNICEF-it konceptojne me kete term djemte dhe vajzat nen 18 vjeç, per te cilet “rruga” (perfshire ketu banesat e paokupuara dhe djerrinat), eshte bere vendi i burimit te tyre te jeteses dhe qe jane te mbrojtur ne menyre jo te pershtateshme.

⁹ Neni 3 i Konventes se ILO nr.182, percakton format e këqija të punës së fëmijëve:

- a) Të gjitha format e skllavërisë apo praktikave të ngjashme me skllavërinë, të tilla si shitja dhe trafikimi i fëmijëve, detyrimi skllavëruar dhe bujkrobëria dhe puna pa dëshirë ose e detyruar, përfshirë rekrutimin pa dëshirë ose i detyruar për përdorim në konflikte të armatosura;
- b) Përdorimin, gjetjen ose dhënien e një fëmije për prostitucion, për prodhim pornografie ose për shfaqje pornografike;
- c) Përdorimin, gjetjen ose dhënien e një fëmije për veprimtari të paligjshme, në veçanti për prodhimin dhe trafikimin e drogave narkotike, sikundër janë përkufizuar në traktatet ndërkombëtare;
- d) Puna, e cila për shkak të natyrës apo rrethanave në të cilat zhvillohet, mund të rrezikojë shëndetin, sigurinë dhe moralin e fëmijëve.

Kategoria e (d) referohet në Konventën 182 si Punë e rrezikshme e Fëmijëve dhe ka të bëjë me punën që mund të rezultojë me vdekje, lëndime (shpesh të përhershme) apo sëmundje (shpesh kronike) si pasojë e standardeve të ulëta të vendit të punës, të sigurisë dhe shëndetit.

Ne termin “femijet e rruges”, përfshihen të gjithë ata femije, jetime biologjike apo edhe sociale, të cilët për shkak të vështiresive të mëdha ekonomiko-sociale të familjeve të tyre, detyrohen që në moshë ende të njome, të lypin, shesin ose rrinë në rrugë për të siguruar të ardhura minimale për vete dhe familjen e tyre. Termi i përdorur në këtë rast nuk duhet të ngatërrohet me zhargonin “femije rrugaçe”, i cili i referohet individëve minorene keqberes. Terreni social në të cilin ata punojnë (rruga), ndikon seriozisht në shfaqjen e problemeve të zhvillimit të personalitetit të femijes dhe të deformimeve të karakterit, që shpesh janë me natyrë të pariparueshme, pasi “tek femijet e rruges evidentohen një varg problemesh specifike që kanë të bëjnë me zhvillimin e tyre fizik e sidomos intelektual, me zhvillimin dhe prapambetjen individuale dhe sociale”.¹⁰

Nga pikepamja e moshës shumica e femijeve të rruges janë të moshës 11-16 vjeç dhe në përgjithësi, asnjë prej femijeve që kalon në rrugë nuk sillen pa patur synime të fitimit ose përfitimit material.¹¹ Aktiviteti i punës, i shitjes, lypjes etj, është kryesori për 95% të femijeve të rruges. Askush nga femijet e rruges nuk deklaroi si aktivitet të tij kryesor shkollën apo lojën, të cilat duhej të ishin veprimtarite kryesore.¹²

Sigurisht femijet që vijnë nga familjet e varfra dhe me status të dobët social, romet, femijet jetime dhe ata pa kujdesin prindëror, kanë qenë dhe janë viktimë të lypjarisë, si rezultat i abuzimit permanent të prindërve të tyre apo tutorëve, të cilët i shfrytëzojnë maksimalisht, duke u shkaktuar këtyre femijeve një traumë të rëndë të aspektit psiko-emocional, për rrjedhojë, edhe një rrezik potencial të shëndetit fizik dhe atij mendor.¹³

Paratë e fituara me punën e fëmijëve futen në buxhetin familjar. Disa familje të tilla jetojnë vetëm me të ardhurat që sigurojnë këta fëmijë duke punuar zakonisht me orë të zgjatura. Në disa prej tyre ata edhe rrihen nëse nuk arrijnë “t’i bëjnë paratë e pritura”. Kjo përbën një rëndësi të medaljes. Anën tjetër e përbën fakti se në rrugë këta fëmijë i ekspozohen formave të shumëllojshme të dhunës: dhunës së grupeve rivale që shesin në territore fqinjë dhe që duan t’u rrëmbejnë klientelën, dhunës së kamerierëve të lokaleve të shumta ku këta hyjnë për të shitur mallrat e tyre, dhunës së policëve që patrollojnë në territoret ku këta shesin. Shfrytëzimi i tyre për punë dëmton të drejtën e tyre për t’u arsimuar. Një pjesë e tyre shkojnë herë pas here në shkollë, ndërsa një pjesë e ka braktisur përfundimisht shkollën.

Kategori tjetër fëmijësh që futen në punë janë fëmijët e fshatit. Familjet fshatare të cilat jetojnë me ekonominë e vogël të bagëtisë dhe të tokës që kanë, kanë zakonisht nevojë për krahë pune. Kjo nevojë bëhet më e mprehtë nëse prindërit janë të pafuqishëm dhe nëse fëmijët e rritur të familjes janë në emigracion. Në këto kushte

¹⁰ Projekt i financuar nga UNICEF-Femijet e rruges (Studim)-Tirane, faqe 17. Ky projekt është zhvilluar në qytetet Tirane, Shkoder, Durrës, Vlorë, Korçë dhe Berat, duke mbajtur parasysh faktorët si, numrin e madh të popullsisë, pozitën gjeografike, afërsinë me zonat e tjera të banuara dhe ngarkesën e problemeve sociale.

¹¹ Projekt i financuar nga UNICEF-Femijet e rruges (Studim)-Tirane, faqe 24. Ky projekt është zhvilluar në qytetet Tirane, Shkoder, Durrës, Vlorë, Korçë dhe Berat, duke mbajtur parasysh faktorët si, numrin e madh të popullsisë, pozitën gjeografike, afërsinë me zonat e tjera të banuara dhe ngarkesën e problemeve sociale.

¹² Ibid faqe 27.

¹³ Ilir Çumani, Artikulli: “Lypsjaria, një kambanë alarmi për të gjithë...!”-Gazeta Panorama, datë 15.08.2012, Tirane, faqe 16.

barra u bie fëmijëve. Këta zakonisht dërgohen me bagëtinë. Kjo nuk është punë shumë e lodhshme për ta, por iu dëmton frekuentimin e shkollës.

Një kategori e veçantë e fëmijëve që shfrytëzohen janë fëmijët romë. Ndryshe nga fëmijët që shesin dhe që janë përgjithësisht nga Shqipëria e Mesme dhe ajo e Veriut, këta kanë prirjen të lypin dhe të lajnë xhamat e makinave. Këta dërgohen të lypin ose të punojnë nga të rritur të cilët grumbullojnë edhe paratë që këta të fundit arrijnë të mbledhin.

4. Shkaqet e shfrytëzimit të punës së fëmijëve

Ka shumë arsye që i nxisin fëmijët drejt punës, sidoqoftë faktori më i rëndësishëm mbetet varfëria. Familjet e varfra i shtojnë fëmijët të punojnë në mënyrë që të shtojnë të ardhurat e tyre të pamjaftueshme.

Varfëria është njëkohësisht shkak dhe pasojë e punës së fëmijëve. Varfëria dhe puna e fëmijëve janë komponentet kryesore të “ekuilibrit të ulët ekonomik” në nivel të familjes, komunitetit dhe vendit. Për këtë arsye, puna e fëmijëve është një pikë themelore për ndërhyrje në masat që merren për zbutjen e varfërisë dhe mbrojtjen sociale.

Përveç varfërisë, ka shumë faktorë të tjerë që kontribuojnë në punën e fëmijëve:

Qëndrimi përkrahës ndaj punës së fëmijëve – Prindërit (mësuesit dhe shoqëria në përgjithësi) mund ta shohin punën e fëmijëve si pjesë e edukimit të tyre, veçanërisht kur arsimimi ekzistues nuk ofron përfitime ekonomike për të rinjtë. Prindërit mund ta mbështesin punën e fëmijëve si një mënyrë për t'i mbajtur fëmijët të sigurt, në disa zona ku fëmijët mund të diskriminohen, apo të jenë subjekt i dhunës në shkolla.

Mjedis jo i favorshëm familjar – familjet me një prind, me kryefamiljar të sëmurë apo të paaftë fizikisht, varësia nga alkooli apo nga droga e prindërve, paaftësia prindërore, si dhe abuzimi e vendosin fëmijën në rrezik të madh për t'u përfshirë në punën e fëmijëve.

Mungesa e qasjes në arsim – kostot e drejtpërdrejta dhe indirekte të edukimit, shpesh janë shumë të larta për prindërit që të mundësojnë ndjekjen e shkollës nga fëmijët dhe/ose shkollat janë në një distancë shumë të madhe.

Diskriminimi – minoritete apo komunitete të caktuara kanë më pak qasje në arsim apo në tregun e punës, prandaj edhe kjo shton mundësinë që këta fëmijë të kryen detyra të caktuara që në moshë të re. Për më tepër, ndarja e punës në bazë gjinore mund t'i detyrojë meshkujt dhe femrat që të kufizojnë perspektivat e tyre të punës deri në një shkallë të caktuar që nuk kërkon arsimim, por “praktikë pune” që nga moshat e reja, përfshirë dhe punën në shtëpi.

Përhapja e sektorit joformal dhe mungesa e zbatimit të ligjit – Mungesa e kontratave të punës dhe e së drejtës së krijimit të shoqatave kolektive në sektorin joformal e

bën më të vështirë mbrojtjen e fëmijëve nga kushtet abuzive të punës, si dhe vetë identifikimin e fëmijëve që punojnë.

Shkalla e lartë e migrimit – migrimi ka luajtur një rol në dobësimin e mbështetjes sociale për fëmijë.

Moszbatimi i parimit të sundimit të ligjit – ka lejuar ekonominë informale të lulëzojë dhe korrupsionin që të pushtojë shumë aspekte të jetës së njerëzve. Kjo gjë ka ndikim të drejtpërdrejtë në; a) rastet e formave të këqija të punës së fëmijëve që kanë lidhje me aktivitetet kriminale (aktivitete të jashtëligjshme, trafikim dhe prostitucion – kur një gjë e tillë është kriminalizuar), dhe b) në zbatimin e ligjeve dhe politikave të lidhura me punën e fëmijëve.

Ekzistenca e përkohshme e një “mungese vlerash” – në të cilin presioni i konsumimit perëndimor në konkurrencë me vlerat tradicionale, si dhe tërheqja personale në masë ekstreme, sjellin: a) prishjen e bazës së vlerave të familjes dhe komunitetit; dhe b) rritjen e rrezikshmërisë ndaj fëmijëve.

Për shkak të mungesës së një mbikëqyrjeje dhe kujdesi të duhur, rruga është bërë vendi kryesor për shoqërimin e fëmijëve.

5. Pasojat psikologjiko-fizike që vrehen tek kategorite e Femijeve Jetime, Femijeve të vendosur në Qendrat Rezidenciale të Perkuqjesjes Shoqerore, Femijeve që shfrytezohen për të punuar dhe Femijeve të rruges.

- Pasojat psikologjike tek femijet jetime

Qenia jetim i një femije le pasoja të pariparueshme psikologjike, të cilat mund të riparohen apo reduktohen vetëm në një mjedis të ngrohtë familjar dhe shoqëror, i cili e pranon dhe e sheh atë të barabartë në çdo aspekt.

Në shumë raste nga studime të shumta psikologjike që i janë bërë kësaj kategorie, tek femijet pa prindër apo edhe vetëm me një prind, nga ana e shoqërisë vëhet re një qëndrim injorues, neglizhues, ku shfaqen hapur emocionet negative që manifestohen ndaj kësaj femije. Ky qëndrim përben edhe shkakun fillestar që tek femija të lindin agresiviteti ndaj atyre që e refuzojnë, lënë pas dore apo edhe që duan “ta heqin qafe”.

Një femije i tillë nuk ka fatin e pasjes së një jete normale. Ai ndjen peshën e një damke të dhimbshme sociale, refuzuese dhe dyshuese ndaj tij. Kur femija rritet ndjen psikologjikisht se është ndryshe nga bashkëmoshatarët e tjerë. Gjendja e një jetimi vështirohet në stadin e adoleshencës, kur krizës së identitetit të moshës i bashkohet kriza personale që ky individ mbarë në vetvete, kjo pasi origjina e identitetit personal dhe familjar nuk ekziston, duke i munguar kështu edhe objekti i

identifikimit. Pikerisht identiteti i paqarte, i çrregullt dhe i shfyturuar e ben konstruktin individual psikologjik te ligesht dhe te deformuar. Per keto arsye, keta individe kane çrregullime emocionale dhe te sjelljes.

- ***Pasojat tek fëmijët që shfrytezohen per pune.***

Fëmijët që shfrytezohen për punë demtohen në aspektin psikologjik, moral dhe fizik. Përmasat se deri në ç'shikallë preken fëmijët nga forma të ndryshme të punës, nga pikëpamja e shëndetit dhe e sigurisë, jepen ne vijim:

- plagosjet apo gjymtimet fizike që shkaktohen nga makineritë që nuk janë mirëmbajtur mire, si dhe mostrajnimet apo kryerjes se proceseve te punes te papershtateshme per femijet, (rasti i shperthimit te Gerdecit dhe videove qe u shfaqen ne televizione te ndryshme ku shiheshin femije te mitur duke çmontuar municion luftarak).
- helmimi nga pesticidet, gjate punes ne bujqesi.
- mungesa e rritjes është e dukshme tek fëmijët që punojnë, të cilët janë më të shkurtër dhe më të dobët sesa fëmijët tjerë; këto mangësi ndikojnë edhe në jetën e tyre më vonë kur këta të jenë në moshë të rritur.
- problemet afatgjata shëndetësore, si sëmundjet respiratore, apo lloje të ndryshme të semundjeve te renda, janë të zakonshme në vendet ku fëmijët detyrohen të punojnë me kimikate të rrezikshme.
- HIV/AIDS-i apo sëmundjet te tjera ngjitëse seksuale janë të përhapura në mes të fëmijëve që detyrohen të trafikohen çdo vit. Shtatzënitë e padëshirueshme, varësia nga droga apo sëmundjet mendore janë po ashtu të zakonshme në mes të fëmijëve që përdoren për shfrytëzim seksual.
- Ne veçanti femijet e rruges, shfaqin nje sere problemesh specifike qe kane te bejne me zhvillimin e tyre fizik dhe sidomos ate intelektual, si dhe me zhvillimin dhe prapambetjen individuale dhe sociale, per shkak te mungeses se kushteve normale per zhvillimin e tyre psiko-fizik.
- Ne komunikimin me ta vihet re ne menyre evidente nje prapambetje relative ne nivelin e tyre te kujteses, te mendimit, te zhvillimit te gjuhes, si dhe sjellje dhe edukate.¹⁴
- Ne aspektin fizik, shumica e ketyre femijeve shfaqin handikape fizike ose mendore te lindur, ose te bere nga jeta e veshtire dhe kujdesi minimal per zhvillimin e tyre. Edhe ajo pjese e tyre qe nuk ka defekte te lindura mendore apo fizike, vetem nga rruga, jeta sedentare, stresi, ankthi etj, pesojne deformacione te renda fizike apo mendore, te cilat shpesh behen te pakorrigjueshme.¹⁵

Keta femije te detyruar prej kushteve socialo-ekonomike edhe pse rrine ne rruge, ne vetvete nuk e parapelqejne qendrimin e tyre atje. Ky qendrim vjen pasi femijet jane

¹⁴ Projekt i financuar nga UNICEF-Femijet e rruges (studim)-Tirane, faqe 17.

¹⁵ Ibid.. faqe 17-19.

ne gjendje te kuptojne pozitën e tyre dhe te shprehen se, ata janë kunder ketij “statusi”, i cili sjell per pasojë diskriminim social.

- Pasojat e përdorimit të dhunës ndaj fëmijëve

Pavarësisht nga burimi i saj, dhuna ndaj fëmijëve mund të ketë shumë pasoja. Studimi i këtyre pasojave është një çështje e ndërlikuar. Duke qene se keto pasoja perbejne nje kategori socio-psikologjike studimi, ne kete raport kemi identifikuar nje sere pasojash, te cilat janë referuar ne studime te bera specifikesht ne kete drejtim.¹⁶

Së pari duhet shënuar se, fëmijët veçanërisht nuk kanë një fjalor të pasur për të përshkruar pasojat e dhunës, sidomos të dhunës psikologjike tek ta. Kjo ndoshta shpjegohet nga fakti se në çastin kur përdoret dhuna, zor se del koha për të menduar për pasojat e saj.

-Pasojat e dhunës fizike mbi fëmijët

Konstatimi i parë i madh dhe i rëndësishëm është se, si prindërit, mësuesit, ashtu edhe vetë fëmijët pohojnë në masë se përdorimi i dhunës sjell pasoja të dukshme fizike si: dhembje; plagosje të caktuara të viktimave të dhunës; shenja që mbeten edhe pas shërimit të plagosjeve; gjymtime në kuptimin e humbjes së aftësive të mëparshme fizike për shkak të përdorimit të dhunës, etj.

Duhet theksuar se, ndërsa dhuna fizike mbi fëmijët nuk është vetëm dhe pastërtisht dhunë fizike. Ajo është në të njëjtën kohë edhe dhunë psikologjike. Efektet psikologjike të saj lidhen me ashpërsinë e lëndimit fizik dhe me mënyrën e ushtrimit të saj.

-Pasojat e dhunës psikologjike mbi fëmijët

Konstatimi i dytë i rëndësishëm i përdorimit të dhunës ka të bëjë me pasojat psikike të saj. Në këtë grup pasojash mund të dallohen disa nëngrupe.

-Pasojat që prekin nivelin e përgjithshëm të funksionimit emocional të fëmijës.

Është fjala këtu për pasoja të tilla si: kultivimin e frikës dhe zhvillimin e saj deri në nivelin e një mekanizmi vetbllokues; kultivimin dhe zhvillimin e ndjenjave të fajit dhe të turpit; kultivimin dhe zhvillimin e ndjenjave të pakënaqësisë, vetmisë. Kompleksi i ndjenjave negative që, pasojnë përdorimit të dhunës sjell edhe një varg ndjenjash të tjera si pesimizmi, lëndimi, inferioriteti, vetmia, fyerja, ndrojtja, nervozizmi, humbja e besimit në vete.

-Pasojat që prekin mundësinë zhvillimore të fëmijës

Këtu është fjala për humbjen e aftësive të mëparshme psikike në kuptimin e dëmtimit të vëmendjes, të kujtesës, të aftësive për t'u shoqëruar me të tjerët, të aftësisë për

¹⁶Referenca ne kete rast, behet ne gjetjet e identifikuar ne botimin e Qendres se Zhvillimeve Humane; “Dhuna kunder femijeve ne Shqiperi”-Raport studimor i mbeshtetur nga UNICEF, Shqiperi, Tirane, viti 2006.

pavarësi dhe iniciativë. Një dëmtim i këtij niveli, në disa raste ekstreme çon deri në çrregullime të rënda psikike të fëmijës.

- Kultivimi i sjelljes së dhunshme

Nëngrupi i tretë i pasojave të dhunës psikike është ai i kultivimit të sjelljes së dhunshme. Njëra nga pasojat psikike më të dukshme të dhunës mbi një kategori të caktuar fëmijësh, sidomos djemsh, është përvetësimi i modelit të sjelljes së dhunshme që të rriturit përdorin mbi ta. Të gjithë e pranojnë se fëmijët e dhunuar janë fëmijë dhunues. Ata janë të tillë që në momentin që dhunohen dhe nuk është nevoja të pritët që ata të jenë të tillë në të ardhmen. Ata hakmerren për dhunimet që iu bëhen si ndaj dhunuesve të tyre, ndaj vëllezërve e motrave më të vogla, ashtu edhe ndaj shokëve e shoqeve të tjerë në shkollë e jashtë saj.

Përvetësimi i modelit të sjelljes së dhunshme përbën kështu njërin nga pasojat e dukshme të efektit psikik të dhunës së të rriturve. Të rriturit vënë re se sjelljet e dhunshme të fëmijëve të tyre janë shumë të ngjashme me sjelljet e dhunshme që ata vetë kanë përdorur ndaj tyre. Modelimi psikik i të dhunuarve rezulton i ngjashëm me modelin psikik të dhunuesve të tyre. Pasoja e modelimit psikik agresiv nuk është një pasojë që vjen menjëherë pas një përdorimi të caktuar dhune. Ajo më shumë se kaq është një rezultante e shumë akteve të përdorimit të dhunës dhe kësaj ajo përbën një pasojë të ngulitur fort në psikikën e fëmijës. Kjo do të thotë se çrënjosja e kësaj sjelljeje dhunuese nuk është e lehtë.

Një pasojë më e menjëhershme, pra që shoqëron aktet e dhunës mbi fëmijët është ajo e rebelimeve, sidomos të djemve, ndaj dhunës së përdorur mbi ta. Është fjala për akte të rebelimit të vrullshëm të fëmijëve, sidomos kur këta janë adoleshentë. Rebelimi i tyre thuhet se shfaqet me kokëfortësi, me refuzimin e frekuentimit të shkollës, me largimin nga shtëpia, me emigrimin, etj.

Konstatimi i tretë lidhur me pasojat e dhunës mbi fëmijët është se të rriturit, sidomos prindërit, janë më të ndërgjegjshëm për pasojat fizike, sesa për pasojat psikike të dhunës mbi ta. Pasojat e dhunës fizike janë më të dukshme dhe ato nxisin ndjenja pendimi te përdoruesit e dhunës. Nuk ndodh kështu me shkallën e ndërgjegjësimit për pasojat e dhunës psikike. Kjo do të thotë se, ajo tolerohet më shumë prej tyre dhe se efektet e saj nuk vlerësohen siç duhet.

6. Legjislacioni shqiptar lidhur me mbrojtjen e këtyre kategorive vulnerabël.

Legjislacioni në këto fushe përfshin një gamë të gjere aktesh normative, të cilat synojnë të sigurojnë mbrojtjen e veçante ndaj individëve të kategorizuar si “femije”. I pasuruar me një sere aktesh nderkombetare që përcaktojnë standarde për garantimin e të drejtave të “femijes”, ky legjislacion paraqet një perpjekje të dukshme për afirmimin e këtyre të drejtave. Me poshte pasqyrohet një liste e akteve me të rëndësishme në këto këndvështrim, duke ruajtur rezervën e arsyeshme që, listimi në vijim nuk përfaqëson një renditje shtruese të të gjithë akteve në këto fushe.

Keto akte, jepen ne vijim:

- **Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë**, miratuar me Ligjin nr.8417 date 21.10.1998, është akti themeltar që garanton mbrojtjen e të drejtave të femijes në përgjithësi. Në këtë akt, femijet janë një kategori e veçantë e individëve, të cilët gezojnë mbrojtje dhe iu garantojnë një sërë të drejtash. Në dispozita të caktuara të Kushtetutës, roli dhe natyra perkujdesese e shtetit shfaqet në atribuimin e një kujdesi të veçantë atyre personave që janë me të brishtë, konkretisht “femijeve”, duke afirmuar kështu të drejtat dhe një politikë me efekte pozitive.¹⁷
- **Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut**, e miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Organizatës së Kombeve të Bashkuara, në 10 Dhjetor 1948, aderuar në vitin 1955.
- **Konventa Europiane për mbrojtjen e Lirive dhe të Drejtave Themelore të Njeriut**, Konventa e miratuar nga Këshilli i Europës, ka hyrë në fuqi në vitin 1953, dhe është ratifikuar nga Kuvendi i Republikës së Shqipërisë, me Ligjin Nr.8136 datë 31.07.1996.
- **Pakti i OKB-se për të Drejtat Civile dhe Politike**, ratifikuar me Ligjin nr.7510 date 8.08.1991.
- **Konventa e Kombeve të Bashkuara “Për të Drejtat e Femijes”**, ratifikuar nga Këshilli i Ministrave në 27 Shkurt të vitit 1992. Në këtë konventë gjendet perkufizimi se çfarë do të kuptohet me termin “femije”.¹⁸ Konventa percakton detyrime për respektimin e të drejtave të femijeve, nisur nga parimi bazik i “interesit më të lartë të femijes”. Kjo Konventë dhe protokollet e saj shtesë përbejnë një paketë të plotë standartesh për mbrojtjen dhe mirëqenien e femijeve.
- **Karta Sociale Europiane**, miratuar me Ligjin nr.8960 date 24.10.2002, njeh dhe garanton të drejtën e femijeve për të përfituar shërbime sociale. Në sferën e punësimit parashikon se të miturit nën 18 vjeç, të cilët aktivizohen në vende të caktuara pune, duhet t’i nënshtrohen kontrollit të rregullt mjekësor dhe punedhënësit duhet t’i sigurojnë ata prej rreziqeve morale dhe fizike që mund të hasin gjatë punës. Karta detyron shtetet për të mos lejuar femijet që ndjekin arsimin e detyrueshëm të aktivizohen në disa pune, që pengojnë përvetësimin e plotë të këtij arsimimi.
- **Konventa e ILO nr.138 “Mbi moshën minimale të lejuar të punës”**, e ratifikuar në vitin 1998. Sipas Konventës, moshën minimale për punësim nuk mund të jetë më e vogël se moshën e mbarimit të arsimit të detyruar dhe në asnjë rast më pak se 15 vjeç.

¹⁷ Në nenin 54 të Kushtetutës, thuhet se:

1. Femijet, të rinjtë, gratë shtatzena dhe nënat e reja kanë të drejtën e një mbrojtjeje të veçantë të shtetit.
2. Femijet e lindur jashtë martesë kanë të drejtat e barabarta me femijet e lindur nga martesë.
3. Çdo femije ka të drejtë të jetë i mbrojtur nga dhuna, keqtrajtimi, shfrytëzimi dhe përdorimi për punë, e veçanërisht në moshën minimale për punën e femijeve, që mund të demtojë shëndetin moralin ose të rrezikojë jetën e zhvillimin e tij normal.

¹⁸ Shih nenin 1, të Konventës së OKB –se “Për të drejtat e Femijeve”.

- **Konventa e ILO nr.182 “Mbi ndalimin dhe veprimin per eleminimin e te gjitha formave te punes se femijeve”,** e ratifikuar ne vitin 2001.
- **Konventa e Hages e vitit 1993 “Per mbrojtjen e femijeve dhe bashkepunimin ne lidhje me biresimet nderkombetare”,** e ratifikuar me Ligjin nr. 8624 date 15.06.2000.
- **Konventa Europiane “Per marredheniet me femijet”,** ratifikuar me Ligjin nr.9359 date 24.03.2005.
- **Ligji nr.7850 date 29.07.1994 “Kodi Civil i Republikes se Shqiperise”,** parashikon mundesine e barabarte te çdo personi fizik, per te pasur te drejta dhe detyrime civile brenda kufijve te percaktuar me ligj, pra per te pasur zotesi juridike.
Femija kur lind i gjalle gezon zotesi juridike qe nga koha e zenies se tij.¹⁹
Po sipas ketij kodi, zotesia juridike per te vepruar i lind çdo personi qe ka mbushur moshen 18 vjeç dhe qe eshte i afte qe me veprimet e tij/saj te fitoje te drejta dhe te marre persiper detyrime civile. Zotesia juridike i njihet e kufizuar te miturve (femijeve) qe kane mbushur moshen 14 vjeç, te cilet ne baze te pelqimit paraprak te perfaqesuesit ligjor, mund te disponojne te ardhura nga puna e tyre, ti depozitojne dhe disponojne ato lirisht.²⁰
- **Ligji nr.7961 date 12.07.1995 “Kodi i Punes i Republikes se Shqiperise”.** Ky kod parashikon masa te veçanta mbrojtje per te miturit (femijet), nga çdo pune qe ka mundesi, te jete e rrezikshme per shendetin e tyre, te demtoje moralin, apo te nderhyje ne shkollimin e femijes.
Moshja minimale e punes eshte percaktuar 16 vjeç.²¹
- **Ligji nr.7895 Date 27.01.1995 “Kodi Penal i Republikes se Shqiperise”,** qe parashikon moshen 14 vjeç si moshen kur nje individ ka pergjegjesi penale,²² nderkohe qe ne moshen 16 vjeç veprimet e individit te cilat jane ne kundershtrim me ligjin, jane te denueshme. Masa e denimit te dhene ne vendimit gjyqesore me heqje lirie per te miturit, nuk duhet te kalojne gjysmen e kohes se denimit te parashikuar nga ligji per ate veper penale, ²³ dhe ka raste kur gjykata mund te evitoje denimin me heqje lirie te te miturve duke urdheruar vendosjen e tyre ne “institucione edukimi”.²⁴ Keqtrajtimi fizik ose psikologjik nga kujdestari ligjor, shfrytezimi i femijes nepermjet aktit te lypjes, apo detyrimi i tij per te punuar, per te siguruar te ardhura apo per te kryer veprime qe demtojne zhvillimin e tij, eshte i klasifikuar ne kete kod si nje veper penale e veçante.²⁵
- **Ligji nr.8116 date 29.03.1996 “Kodi i Procedures Civile i Republikes se Shqiperise”,** qe parashikon rregullat procedurale te menyres dhe subjektit

¹⁹ Shih nenin 2 te Ligjit nr.7850 date 29.07.1994 “Kodi Civil i Republikes se Shqiperise”.

²⁰ Shih nenin 7 te Ligjit nr.7850 date 29.07.1994 “Kodi Civil i Republikes se Shqiperise”.

²¹ Mund te punesohen te mitur nga moshja 14-16 vjeç, vetem gjate pushimeve shkollore ne pune te lehta, qe nuk demtojne shendetin dhe formimin e tyre. Shih nenin 98 te Kodit te Punes.

²² Shih nenin 12, te Kodit Penal.

²³ Ibid.. neni 51.

²⁴ Ibid .. neni 52.

²⁵ Ibid .. neni 124/b.

qe mund t'i drejtohet gjykates me kerkese per vendosjen e kujdestarise ndaj te miturit. Ne kete kod njihet e drejta e degjimit te te miturit per leshtjet qe lidhen me vendosjen e kujdestarise nga ana e gjykates.²⁶

- **Ligji nr.7650 date 17.12.1992 “Per biresimin e te miturve nga shtetas te huaj dhe per disa ndryshime ne Kodin e Familjes”, i ndryshuar me Ligjin nr.9695 date 9.03.2007**, ky ligj percakton procedurat qe duhen ndjekur pas deklarimit te femijes se braktisur, deri ne biresimin e tij.
- **Ligji nr.8153 date 31.10.1996 “Per statusin e jetimit”, i ndryshuar**, mbulon nje pjese te femijeve jashte kujdesit prinderor. Perfituesit e ketij statusi jane individet nga mosha 0-25 vjeç.²⁷ Ky ligj parashikon nje sere perfitimesh per individet qe gezojne statusin e jetimit, siç, vendosjen ne institucionet private apo shtetore te perkujdesit shoqeror, sigurimin dhe lehtesimin e se drejtes se tyre per arsimim, marrjen e masave per sistemimin e tyre me pune dhe perparesine ndaj tyre gjate procesit te punes, trajtimin me perparesi dhe me kushte lehtesuese per strehim, lehtesira ne sherbimin shendetesor dhe trajtimin me medikamente, udhetimin qytetas falas me mjete private apo shtetore.
- **Ligji nr.8652 date 31.07.2000 “Per organizimin dhe funksionimin e qeverisjes vendore”**.
- **Ligji nr.9062 date 8.05.2003 “Kodi i Familjes se Republikes se Shqiperise”,** percakton regjimin juridik te marredhenieve ne familje, marredheniet ndermjet pjestareve te familjes, vendin qe femijet zene ne te, rregullon institutet e pergjegjesise prinderore, te biresimit dhe kujdestarise. Ky kod sanksionin parimin e rendesishem “te interesit me te larte te femijes”,²⁸ i cili sherben si gur themeli, qe kushtezon permbajtjen e te gjitha legjislacionit tjetër, qe rregullon marredhenien ne familje dhe veçanerisht te drejtat e femijeve. Venia mbi gjithçka e femijeve eshte tashme nje postulat i Kodit te Familjes.
- **Ligji nr.9232 date 13.05.2004 “Per programet sociale per strehimin e banoreve te zonave urbane”, i ndryshuar**. Rregullon politikat sociale ne kuader te programeve per strehim ne njesite e qeverisjes vendore. Si kushte sociale favorizuese per strehim parashikohet kategoria e individeve “jetim”, me moshe nen 30 vjeç.
- **Ligji nr.9355 date 10.03.2005 “Per ndihmen ekonomike dhe sherbimet Shoqerore”, i ndryshuar**, ka si objekt rregullimi, percaktimin e ndihmes dhe sherbimeve shoqerore per individet dhe grupet ne nevojë qe nuk sigurojne plotesimin e nevojave baze jetike dhe te zbusë varferine dhe perjashtimin

²⁶ Shih nenet 351/1, 352 dhe 356/1, te Kodit te Procedures Civile.

²⁷ Perjashtim nga ky percaktim behet nese individi jetim edhe pasi ka kaluar moshen 25 vjeç, nuk eshte trajtuar me strehim nga shteti dhe eshte ne kushte te veshtira jetese. Ky percaktim gjendet ne paragrafin 2, te nenit 2, te Ligjit nr.8153 date 31.10.1996 “Per statusin e jetimit”, i ndryshuar.

²⁸ Shih nenin 2, te Kodit te Familjes.

shoqëror të tyre. Si kategori përfituese parashikohen nder të tjera edhe jetimet të cilët nuk janë në institucione.²⁹

Ligji parashikon nder të tjera, rruget dhe menyrat e realizimit të procesit të decentralizimit të shërbimeve sociale dhe kalimin e kompetencave, përgjegjësi të fondeve në bashki dhe komuna, si dhe rritjen e rolit të qarkut. Njesitë e qeverisjes vendore marrin kompetenca të përgjegjësi për ofrimin e shërbimeve sociale, identifikimin e familjeve dhe individëve në nevojë për ndihmë ekonomike dhe pagesë të aftësisë së kufizuar.

- **Ligji nr.10347 date 4.11.2010 “Per mbrojtjen e të drejtave të femijes”**. Ky ligj përcakton të drejtat dhe mbrojtjen që gëzon çdo fëmijë, mekanizmat përgjegjës, që garantojnë realizimin me efektivitet të mbrojtjes së këtyre të drejtave, si dhe përkujdesjen e posaçme për fëmijën.
- **Ligji nr.69/2012 date 21.06.2012 “Per sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”**. Në këtë ligj përcaktohet se, sistemi arsimor parauniversitar ka për qëllim formimin e çdo individi, në mënyrë që të përballojë sfidat e së ardhmes, të jetë i përgjegjshëm për familjen, shoqërinë e kombin. Në veprimtarinë e institucioneve të këtij sistemi, interesi i nxenesit është parësor, si dhe mbrohen dhe promovohen të drejtat dhe liritë e njeriut në përgjithësi dhe të drejtat e femijeve në veçanti.³⁰
- **VKM nr.658 dhe nr.659 date 17.10.2005 “Per standartet e shërbimit të perkujdesit shoqëror për femijet në institucionet rezidenciale”**.
- **“Strategjia Sektoriale e Mbrojtjes Sociale dhe e Planit të Veprimit për zbatimin e saj”**, miratuar me VKM nr.80 date 28.01.2008, ndryshuar me VKM nr.1104 date 30.07.2008.
- **VKM nr.89 date 26.01.2012 “Per përcaktimin e kritereve, dokumentacionit dhe procedurës së shërbimit të kujdestarisë”**.
- **VKM nr.182 date 13.03.2012 “Per miratimin e planit të veprimit për femije 2012-2015”**.
- **VKM nr.265 date 12.04.2012 “Per krijimin dhe funksionimin e mekanizmit të bashkërendimit të punës midis autoriteteve shtetërore përgjegjëse për referimin e rasteve të femijeve në rrezik, si dhe mënyra e procedimit të tij”**, ky vendim krijon një mekanizëm pune për një sërë strukturash kryesisht në nivel vendor, për të identifikuar, referuar dhe nderhyrë për rastet e femijeve në rrezik.
- **VKM nr.266 date 12.04.2012 “Per bashkërendimin e veprimtarisë së mekanizmave në nivel qendror dhe vendor për çështjet që lidhen me mbrojtjen e të drejtave të femijeve”**.
- **VKM nr.425 date 27.06.2012 “Per përcaktimin e kritereve dhe dokumentacionit të nevojshëm për pranimin e personave në institucionet rezidenciale publike dhe private, të perkujdesit shoqëror”**.

²⁹ Shih nenin 2, të Ligjit nr.10399 date 17.03.2011 “Për disa ndryshime dhe shtesa në Ligjin nr.9355 date 10.03.2005 “Për ndihmën dhe shërbimet shoqërore”, të ndryshuar.

³⁰ Shih pikat 1 dhe 2, të nenit 6, të Ligjit nr.69/2012 date 21.06.2012 “Për sistemin arsimor parauniversitar në Republikën e Shqipërisë”.

7. Ndërhyrjet e Avokatit të Popullit.

Aktiviteti i Avokatit të Popullit për monitorimin e zbatimit të drejtave të fëmijëve, ka qenë i përqendruar në sigurimin e kushteve sa më të përshtatshme të jetesës dhe të mirërritjes së fëmijëve, bazuar në përcaktimet e Ligjit nr.8454 datë 4.02.1999 “Për Avokatin e Popullit”, si dhe referuar përcaktimet e nenit 27, të Konventës së Kombeve të Bashkuara “Për të Drejtat e Fëmijës”, ku thuhet se:

“1.Shtetet Palë, njohin të drejtën e çdo fëmije për një nivel jetese të mjaftueshëm për zhvillimin e tij fizik, mendor, shpirtëror, moral dhe shoqëror.

3.Shtetet Palë marrin masat e duhura, sipas kushteve kombëtare dhe mundësive të tyre, për të ndihmuar prindërit dhe *personat e tjerë përgjegjës për fëmijën, që të vënë në jetë këtë të drejtë dhe, në rast nevojë, për të siguruar një përkrahje materiale dhe programe mbështetjeje, sidomos lidhur me ushqimin, veshmbathjen dhe banimin*”.

Avokati i Popullit, me inisiativë, ka kryer inspektime në një sërë Institucione Rezidenciale Publike të Perkuajdesit Shoqëror. Fokusi kryesor i inspektimeve të kryera ka pasur të bëjë me krijimin e standardeve të pranueshme të jetesës së përditshme, të fëmijëve që strehohen në këto institucione.

Me konkretisht, nga inspektimet e kryera ka rezultuar se:

- Shtepia e foshnjës 0-6 vjeç, Korçë.

Avokati i Popullit i konsideron standartet e kësaj qendre si të pranueshme, dhe si një shembull i mirë që duhet implementuar edhe në institucione të tjera homologe. Problemi i vetëm në këto ambiente të kompletuara, ishte përzgjedhja e një stafi sa më të kualifikuar, i cili mund t'i bëjë ballë vështirësive dhe specifikave që kërkon mirërritja e këtyre fëmijëve. Kjo për të evituar në maksimum gabime të mundshme njerëzore, që mund të çojnë në ngjarje të rënda në dëm të shëndetit dhe jetës së këtyre fëmijëve.

Në inspektimin e kryer në vitin 2010, në takimin e bërë me Drejtuesen e kësaj Qendre, u informuam se për një shërbim sa më të kualifikuar dhe cilësor, dilte e domosdoshme shtesa në organike për “kujdestare”. Në këtë qender kishte 6 kujdestare. Aktualisht, shtesa me 2 kujdestare dhe edukatore ishte realizuar nga fondacionet kanadeze dhe franceze. Kontrata me fondacionin kanadez ishte deri në Mars 2011, ndërsa ajo me fondacionin francez deri në Gusht 2011. Prandaj dilte si problem imediat, shtesa në organike me 3 kujdestare.

Për të plotësuar një nga standardet e shërbimit të perkuajdesit shoqëror në Institucionet Rezidenciale, siç është pasurimi i rrjetit të shërbimeve dhe rritja e cilësisë së tyre, *iu rekomandua Kryetarit të Bashkisë Korçë dhe Drejtorit të Shërbimit Social Shtetëror:*

- *Marrja e masave për mundësinë e shtimit në organike me 3 (tre) kujdestare.*

- Shtepia e Fëmijës 6-16 vjeç, Sarandë.

Avokati i Popullit pas inspektimit i rekomandoi Ministrisë së Punës Çështjeve Sociale dhe Shansëve të Barabarta dhe Shërbimit Social Shtetëror

- *Marrjen e masave për ndryshimin e kuotes ushqimore prej 260 lekesh ne dite, pasi me rritjen e çmimeve kjo kuote eshte e pamjaftueshme.*
- *Shtimin në organikë të një punonjesi social, i cili te kete aftesite e duhura profesionale te domosdoshme dhe te nevojshme per te trajtuar kete grupmoshe.*
- *Shtimin e nje fondi per blerjen e nje automjeti apo marrjen me qera te nje mjetei transporti per kete shtepi femije.*

- Shtepia e Femijes 0-6 vjeç, Vlore.

Avokati i Popullit pas inspektimit i rekomandoi Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror:

- *Marrjen e masave për rikonstruksionin e tere godinës ku strehohen fëmijë nga 0 deri në 6 vjeç duke evituar lagështirën.*
- *Shtimin e kuotës ushqimore, kjo referuar rritjes se cmimeve te tregut, domosdoshme kjo për sigurimin normal të ushqyerjes së këtyre fëmijëve.*

- Shtepia e femijes 6-16 vjeç, Shkoder.

Avokati i Popullit pas inspektimit i rekomandoi Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror:

- *Marrjen e masave për hidroizolimimin e taraces gje e cila do evitonte lageshtiren e madhe ne shume ambiente te shtepise se femijes 6-14 vjeç, Shkoder.*
- *Shtimin e kuotes se veshmbathjeve per keta femije gje e cila deri ne ate kohe ishte perballuar me ndihmen e donatoreve.*

- Shtepia e foshnjes “Hans Kristian Andersen”, Shkoder.

Inspektim i kryer ne vitin 2009

Kjo qender sherben dhe si Qender komunitare per femijet nga 0-6 vjeç, specifikisht i sherben femijeve jetime rezidenciale 0-3 vjeç dhe femijeve me probleme sociale 0-6 vjeç. Megjithe punen e lavderueshme te personelit te kesaj qendre, si dhe te drejtueses se saj, u konstatuan disa probleme qe kerkonin zgjidhje sa me te shpejte:

-Nevojitej rikonstruksioni i pjesshem i kesaj godine. Emergjence rikonstruksioni kishin sidomos tualetet e godines, per arsye te lageshtires se madhe, qe mund te ndikonte ne shendetin e femijeve.

-Po keshtu nevojitej adaptimi ne perputhje me kerkesat dhe nevojat e kohes se femijeve, i 5 dhomave te gjumit te kesaj godine.

-Domosdoshmeria e punesimit (qofte dhe me kohe te pjesshme), te nje doktori dhe te nje psikologu per punen me femijet.

-U konstatua mungesa e financimit per argetimin e femijeve jashte Qendres. Kjo ishte e domosdoshme per keta femije, te cilet nuk mund te argetoheshin vetem brenda mureve te kesaj Qendre.

DRAFT-RAPORT

-Se fundmi, mungesa e nje autoveture kushtezonte se tepermi levizjet e femijeve, aktivitetet social-kulturore dhe sidomos emergjencat e ndryshme me te cilat mund te perballen.

Avokati i Popullit pas inspektimit te kryer i rekomandoi Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror marrjen e masave:

- *Per rikonstrukcionin e pjesshem te godines, per evitimin e lageshtires ne mure.*
- *Punesimin (qofte dhe me kohe te pjesshme) te nje doktori si dhe te nje psikologu per punen me femijet.*
- *Planifikimin e fondeve te nevojshme per argetimin e femijeve jashte Qendres ne aktivitetet e ndryshme social-kulturore per femije.*
- *Planifikimin e fondeve per blerjen e nje automjeti per nevojat e levizjes se femijeve qofte per aktivitetet social-kulturore, qofte per raste te emergjencave te ndryshme me te cilat mund te perballen.*

Ne inspektimin e kryer ne vitin 2010, u konstatua se ishin realizuar perkatesisht, punesimi i nje doktori dhe nje psikologu per punen me femijet dhe kishte patur nje shtese te kenaqshme buxheti, per argetimin e femijeve.

Nuk ishte zbatuar pika 1, e rekomandimit per rikonstrukcionin e pjesshem te godines dhe perseri u konstatua lageshtire ne muret e godines.

Per nevojat e levizjes se ketyre femijeve, qofte dhe per aktivitete social-kulturore, vijonte te mbetej i pazgjidhur problemi i disponimit te nje automjeti per kete Shtepi Foshnjeje.

Nderkohe vlen te theksohet vijimesia e bashkepunimit dhe te donacioneve, per interesin me te mire te ketyre femijeve, bazuar ne kontraten 3 paleshe Shtepi Foshnje, Bashkise Shkoder si dhe Fondacionit Amerikan "Hopes for the world".

- Shtepia e Femijeve Parashkollore 0-6 vjeç, Shkoder.

Inspektim i kryer ne vitin 2009.

Kjo Qender sherben dhe si qender ditore per femijet nga 3-6 vjeç. Pra, qendra i sherben femijeve jetime biologjike dhe femijeve me probleme sociale. Gjate inspektimit konstatuam disa probleme, qe kerkonin zgjidhje:

- Ne tualetet e katit te dyte kishte nevojte per riparime, pasi ne mure kishte lageshtire.

- Ishte mjaft e nevojshme pajisja me nje lavatriçe+tharese industriale, per vete numrin e konsiderueshem të femijeve te kesaj qendre dhe nevojat e tyre per nje higjene sa me të mire.

- Ishte mjaft e nevojshme rinovimi i eneve te kuzhines si dhe blerja e nje sobe te re gatimi.

- Punesimi i nje infermieri qe mungonte ne kete qender, konsiderohej mjaft i domosdoshem per ndjekjen e mbarevajtjes shendetesore të femijeve.

Avokati i Popullit i rekomandoi Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror marrjen e masave:

DRAFT-RAPORT

- *Per riparime te pjesshme te godines, konkretisht meremetimi i mureve me lageshtire te katit te dyte.*
- *Pajisjen me nje lavatrice+tharese industriale, per nje higjiene sa me te mire, si dhe blerjen e nje sobe gatimi si dhe rinovimi i eneve te kuzhines.*
- *Punesimin e nje infermieri, per te ndjekur çdo dite mbarevajtjen e shendetit te femijeve.*

Ne inspektimin e kryer ne vitin 2010, u konstatua se ishte realizuar vetem pika e pare e rekomandimeve, ajo e riparimit te pjesshem te godines.

- Shtepia e Foshnjes, Durres.

Inspektim i kryer ne vitin 2009.

U konstatua perkushtimi i stafit drejtues dhe personelit te Shtepise se Foshnjes Durres per krijimin e ambjenteve dhe te kushteve mjaft te mira, mikpritese e per me teper, duke dhuruar dashurine si te nje prindi te vertete per keta femije. Por nisur nga parimi i mbrojtjes se interesit me te larte te femijes, dhe me deshiren qe per keta femije te behet çka eshte me e mira, *i eshte rekomanduar Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror, marrja e masave:*

- *Per rikonstruksionin e pjesshem te godines, konkretisht çelje dritaresh per ndriçim e ajrosje te drejteperdrejte te ambjenteve te kuzhines e të nje dhome gjumi ne Godinen e Shkozetit. Po keshtu meremetimi i mureve me lageshtire te kuzhines ne Godinen e Durrës.*
- *Vendosjen e nje gjeneratori per te dy godinat.*
- *Rregullimet brenda organikes ekzistuese per punesimin e nje mjeku pediater, nje kujdestari; nje edukatori, dhe te nje mirembajtesi (hidraulik+elektrik), per te dy godinat.*

Ne Inspektimin e kryer ne Shtepine e Foshnjes ne Durres ne vitin 2010, u konstatua se nga Rekomandimet e bera, ishte zbatuar pika 1 dhe pjeserisht pika 3.

Mbetej problem imediat vendosja e nje gjeneratori dhe shtimi i zerit “shofer” ne personel, pasi jane tre godina, te cilat ndodhen ne vende te ndryshme dhe kane vetem nje punonjes “mirembajtes”, i cili bente edhe punen ne shoferit, duke kryer transportimin e femijeve ne ambulance, spital, shkolle, kopesht etj,

- Shtepia e Femijes “Zyber Hallulli”, per moshat 6-16 vjeç, Tirane.

Avokati i Popullit pas inspektimit i rekomandoi Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror:

- *Marrjen e masave për rikonstruksionin e plote të godinës se Shtepise se Femijes “Zyber Hallulli” ne Tirane, per evitimin e lageshtires se madhe e shtrire kjo ne gjithe ambjentet e saj.*
- *Shtimin në organikë të një mirembajtesi ose ndryshimin e saj brenda numrit ekzistues per t’u kujdesur per permiresimin dhe mbajtjen ne pune te pajisjeve te domosdoshme per Shtepine e Femijes “Zyber Hallulli” Tiranë.*

- Shtepia e Foshnjes, per moshat 0-6 vjeç, Tirane.

Avokati i Popullit pas inspektimit i rekomandoi Ministrise se Punes Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta dhe Sherbimit Social Shteteror:

- *Marrjen e masave për rikonstruksionin e pjesshëm të godinës ku strehohen fëmijë nga 3 deri në 6 vjeç duke evituar lagështirën.*
- *Shtimin në organikë të një mjeku pediatër e domosdoshme kjo për këtë kategori dhe kujdesin ndaj tyre*
- *Krijimin e kushteve të sigurisë dhe ruajtjes së këtyre ambjenteve me roje private për 24 orë.*
- *Shtimin e kuotës ushqimore dhe buxhetit per artikullin “Pampers”, e domosdoshme kjo për sigurimin normal të jetesës dhe rritjes së këtyre fëmijëve.*

Ne vitin 2010-2011 u bene vizita ne tre prej institucioneve, per te pare zbatimin e rekomandimeve te lena.

- Shtepia e Foshnjes, Vlore.

Persa i perket rekomandimeve per Shtepine e Foshnjes, Vlore, jane zbatuar rekomandimet e bera nga ana jone dhe konkretisht eshte kryer rikonstruksioni i pjeses se jashtme te godines, me nje fond te Bashkise se Vlores prej 800 mije lekesh, si dhe eshte realizuar shtimi i kuotes ushqimore nga 240 leke ne 290 leke per cdo femije, qe nga 1 Janari i vitit 2010.

Per Shtepite e Femijes dhe Foshnjes Tirane, rezultojne pjeserisht te realizuara rekomandimet e bera nga Avokati i Popullit.

Ne inspektimin e bere ne vitin 2011 ne Shtepine e Femijes 6-16 vjeç, Tirane u konstatua se:

Drejtuesja e ketij institucioni veç problemeve te tjera, ngriti edhe shqetesimin lidhur me kujdesin dhe sigurine e femijeve ne shkollen 9-vjecare “Osman Myderizi”, Tirane. Konkretisht, shqetesimi i saj konsistonte ne largimin nga oret e mesimit te femijeve qe frekuentojne kete shkolle, te cilet levizin lirisht brenda orarit mesimor dhe ku shkolla nga ana tjeter, nuk mbante asnje pergjegjesi per largimin e tyre. Siguria e ketyre femijeve nga institucioni ku ata strehohen dhe deri ne kete shkolle, behej me ane te shoqerimit vajtje-ardhje me kujdestare. Largimet e shpeshta te femijeve nga oret e mesimit, jane bere disa here shqetesuese per rikthimin e tyre ne oret e vona ne Shtepine e Femijes “Zyber Hallulli”, Tirane.

Avokati i Popullit i rekomandoi Drejtorise Arsimore, Tirane:

- *Marrjen e masave te menjehereshme per sigurine dhe frekuentimin e rregullt gjate gjithë periudhes mesimore te femijeve te Shtepise se Femijes “Zyber Hallulli”, qe studiojne ne shkollen 9-vjecare “Osman Myderizi”, Tirane.*

Ne shkresen nr.681/1 date 5.08.2009 te Sherbimit Social Shteteror, drejtuar Avokatit te Popullit, eshte konfirmuar ndjekja me perparesi e permbushjes se rekomandimeve te derguara, lidhur me kete rast.

- Shtepia e Femijes 0-6 vjeç, Tirane.

Drejtuesja e ketij institucioni veç problemeve te tjera qe u konstatuan, ngriti edhe shqetesimin lidhur me kujdesin shendetesor per femijet qe strehohen ne kete institucion. Konkretisht per regjistrimin e tyre ne nje prej qendrave shendetesore, (mundesisht me te afert me pozicionin gjeografik te ketij institucioni), ne Sauk apo Qendren Shendetesore nr.1, Tirane. Nuk eshte e drejte qe, per kontrollin periodik te ketyre foshnjave si dhe vaksinimin e tyre, te mos ekzistojne kartela perkatese ne nje qender shendetesore, siç mundesohet edhe per femijet me prinder.

Avokati i Popullit i rekomandoi Ministrise se Shendetesise, Tirane:

- *Marrjen e masave te menjehereshme per regjistrimin e ketyre femijeve ne Qendren Shendetesore me te afert dhe angazhimin e strukturave shendetesore per kujdesin e tyre maksimal, ndaj foshnjave dhe femijeve qe strehohen ne Shtepine e Femijes 0-6 vjeç, Tirane.*

Si ne rastin e Shtepise se Foshnjes, per moshat 0-6 vjeç, Tirane, ashtu edhe ne rastin e Shtepise se Femijes 0-6 vjeç, Tirane, rekomandimet e lena jane permbushur nga ana e Sherbimit Social Shteteror,³¹ si dhe eshte konfirmuar ne vazhdim per ndjekjen e çeshtjeve te buxhetit dhe kujdesit shendetesor ne dinamiken e tyre.

7. Problematikat e konstatuara.

- ***Gjendja e femijeve jetime dhe atyre qe shfrytezohen per pune, sipas raporteve te Departamentit Amerikan te Shtetit dhe Amnesty International.***

Nje pasqyre e gjendjes dhe problematikave qe mbartin kategorite e specifikuara te femijeve, konstatohet ne raportet vjetore mbi gjendjen e te drejtave te njeriut per Shqiperine, te paraqitura nga ana e Departamentit Amerikan te Shtetit dhe nga organizata prestigjioze Amnesty International.

Ne raportin e Departamentit Amerikan te Shtetit per vitin 2011, konstatohet se:

Ligji parashikon edukim te lire per nente vjet dhe i jep te drejten per kete edhe shkollave private. Ndjekja e shkolles eshte e detyrueshme deri ne vitin e nente, ose deri ne 16 vjeç. Ne praktike, shume femije lane shkollen me heret seç lejon ligji, per te punuar me familjet e tyre, sidomos ne zonat rurale. Prinderit duhet te blejne pajisje, libra, uniforma, dhe ngrohesh ambientit qe kane qene te paarrishem per shkak te shtrenjtesise per shume familje, veçanerisht, per Romet dhe minoritetet e tjera. Shume familje treguan keto kosto si nje arsye per te mos derguar vajzat ne shkolle.

³¹ Shkresa nr.844/1 date 2.08.2010 e Sherbimit Social Shteteror, drejtuar Avokatit te Popullit.

DRAFT-RAPORT

Abuzimi me femijet: Abuzimi me femijet, perfshire abuzimin seksual ka ndodhur, megjithese viktimat e kane raportuar rralle ate.

Shfrytezimi seksual i femijeve: Ne disa raste, femije nen 18 vjeç jane perfshire ne prostitucion.

Femijet e shperngulur dhe ata te rruges: Mbeten nje problem, sidomos femijet rome. Femijet e rruges lypin ose bejne pune te vogla; disa migruan ne vendet fqinje, veçanerisht gjate veres. Keta femije kane qene ne rrezikun me te larte per trafikim dhe disa prej tyre u bene viktimat e trafikut. Jane ndjekur penalisht shume pak raste te trafikimit te femijeve.

Femijet ne Qendra Instrukionale: Ka pasur raporte se jetimet qe kane lene kujdestarine nga shteti, ne moshen madhore jane perballur me sfida te dukshme ne gjetjen e strehimit dhe sherbimeve te pershtateshme.³²

Ligji percakton moshen minimale te punesimit, kohen dhe tipin e punes qe mund te kryejne femijet nen 18 vjeç....Nderkohe qe ligji parashikon se eshte Ministria e Punes, Çeshtjeve Sociale dhe Shanseve te Barabarta, pergjegjese per respektimin e kerkesave te moshes minimale permes gjykatave, kane munguar mjetet per nje zbatim adekuat te ligjit. Inspektoret e punes, investiguan sektorin formal te punes, nderkohe qe rastet me te shumta te punes se femijeve ndodhen ne sektorin informal. Ligji penalizon shfrytezimin e punes se femijeve dhe punen e detyruar, por qeveria nuk ka detyruar zbatimin efektiv te ligjit. Sipas nje vleresimi te CRCA (Qendra per Mbrojtjen e te Drejtave te Femijes-OJF) ne vitin 2010, me shume se 50.000 femije nen 18 vjeç punuan se paku part-time. CRCA raportoi se, shumica e punetoreve femije, punuan si shites ne dyqane apo ne rruge, lypesa, fermere apo barinj, shperndares droge, lares makinash, punetore ne fabrikat tekstile, minatore apo lustraxhinj kepucesh. Studimi sugjeroi se fillimi i punes ndodh ne nje moshe te re, heret ne moshen 4 ose 5 vjeçare. Megjithese, kodi penal ndalon shfrytezimin e femijeve per lypje, pergjithesisht policia nuk e zbatoi ligjin.³³

Ne raportin per vitin 2010, konstatohen te njejtat gjetje lidhur me problematikat e kategorive te sipercituara te femijeve, duke permendur specifikisht rastin e shperthimit ne Gerdec ku u vrane 26 persona, perfshire ketu disa femije te punesuar ilegalisht dhe ku plagosen qindra te tjere, disa prej tyre rende.

Organizata Amnesty International, ne raportin e saj per gjendjen e respektimit te te drejtave te njeriut ne Shqiperi, per vitin 2012, konstaton se:

“Dhuna ne famija mbetet e perhapur.... E shumta e incidenteve, perfshire ato ku futet dhuna ndaj femijeve, kaluan te paraportuara.....Trafikimi i qenieve njerezore vazhdoi, kryesisht ai i grave te reja dhe i vajzave per prostitucion te detyruar, por gjithashtu edhe i femijeve per lypje dhe pune te detyruar. Statistikat e nxjerra per vitin 2010 treguan se 12 vete jane denuar per trafik qenies njerezore. Raporti i Departamentit Amerikan te Shtetit mbi Trafikimit e Qenieve Njerezore, shenon se Shqiperia ka ndermarre hapa konkrete per permiresimin e strategjise anti-trafik, por deklaroi se

³² Ky informacion gjendet ne website: www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#wrapper.

Section 6. Discrimination, Societal abuses and Trafficking in Persons.

³³ Ibid.

“korrupsioni i perhapur, veçanerisht ne gjyqesor, vazhdoi te pengoje pergjithesisht zbatimin e ligjit anti-trafik dhe perpjekjet per mbrojtjen e viktimave”.³⁴

Sipas ligjit shqiptar, jetimet e regjistruar deri ne moshen 30 vjeç, te cilet jane te pastrehe, kane perparesi ne rast te trajtimit me strehim social. Sidoqofte, ligji eshte aplikuar shume rralle dhe shume prej tyre vazhduan te jetojne ne konvikte shkollash te kushte shume te keqija, ose u munduan per te paguar akomodim me qera te nje cilesie te ulet.³⁵

- Problematika te konstatuara nga OJF-te

Pa diskutim qe OJF-te qe veprojne ne kuader te mbrojtjes se te drejtave te njeriut kane luajtur dhe vazhdojne te luajne nje rol te rendesishem per evidentimin e gjendjes, problemeve dhe ofrimit te rrugeve te zgjidhjes apo reduktimit te tyre.

Sikurse shihet ne raportet e organizmave te sipercituar te huaj, nje organizate jofitimpruese qe ka dhene kontribut ne kete drejtim eshte CRCA, e cila ka evidentuar nje sere çeshtjesh qe, lidhen me shfrytezimin e femijeve per pune.

Nje tjetër OJF, e cila ka nje kontribut te dukshem ne kete drejtim eshte edhe “Instituti Kombetar i Integritimit te Jetimeve Shqiptare”. Nga hulumtimet e kryera nder vite gjate veprimtarise te ketij instituti, rezulton se:

Nje pjese shume e vogel e femijeve jetime marrin ndihme ekonomike. Asistenca sociale qe garantohet nga shteti mbulon vetem 5% te nevojave minimale te jetes se tyre. Nje numer i vogel femijesh jetime ne mbare vendin trajtohen ne 9 qendra rezidenciale qeveritare dhe ne 16 qendra joqeveritare.³⁶

Rrjeti i Sherbimit Social Shteteror vepron ne 12 zyra rajonale ne te gjithë vendin, zyra te cilat nuk kane funksionuar si duhet gjate viteve te tranzicionit. Kjo ndodhe sepse ne te shumten e rasteve ky rrjet sherbimi ka qene i korruptuar dhe informal...Qendra e rehabilitimit te femijeve jetime te ngujuar nga gjakmarrja, qe u ngrit ne Poliçan me nje vendim te bujshem te Qeverise ne vitin 2008, deshtoi per shkak te korrupsionit dhe mungeses se vizionit.³⁷

Prej 21 vitesh ne konviktet e shkollave te mesme ne rrethet Tirane, Shkoder, Sarande, Durres, Berat, Korçe, Fier, Elbasan, Gjirokaster, ndodhen te strehuar qindra te rinj jetime, te papune.... ne keto mjedise atyre nuk u sigurohet as minimumi jetik dhe s'kane asnje shprese per te ardhmen e tyre. Vrasjet e ndodhura prej aplikimit te kanunit ne zonat veriore te vendit, “kane sjelle per pasoje 1400 jetime qe mbeten jo vetem ne varferi e mjerim, por edhe me barren e rende mbi supe per te gjetur drejtesine e prinderve te humbur....Shume jetime dhe familje ne gjakmarrje,

³⁴ Ky informacion gjendet ne website: files.amnesty.org/air12/air_2012_full_en.pdf

³⁵ Ibid.

³⁶ Rezolute e Takimit Kombetar te Jetimeve te Shqiperise “Per integrimin e Shqiperise bashke me jetimet ne Europen e Bashkuar”, Tirane, faqe 2, e shpallur nga Instituti Kombetar i Integritimit te Jetimeve Shqiptare, Tirane, me 20 Maj 2012. Ky dokument gjendet ne website:www.nifao-orfan.org

³⁷ Ibid .. faqe 3.

kur nuk mund te gjejne pajtimin dhe mbijetesen ne kushtet shqiptare, kerkojne si rruge te vetme te largohen nga vendi.³⁸

Jetimet shqiptare, ashtu si pjesa me e madhe e qytetareve edhe pse i perkasin nje popullsie me moshe te re, nuk kane mundesi biznesi dhe kane humbur shpresen tek e ardhmja ne vendlindje. Pushteti lokal nuk ka planifikim per mbeshtetjen sociale te jetimeve ashtu siç nuk ka planifikim per zhvillimin e ekonomise qytetare e mjedisit. Korrupsioni po kthehet ne nje tipar te shemtuar....Ne Shqiperi, mungon kultura e protestes dhe e grumbullimit per te drejtat njerezore. Sipas te dhenave te fundit numri i femijeve lypes, i vjedhesve si dhe i femijeve qe punojne per te ushqyer familjen eshte rritur me me shume se 30%, vitet e fundit. 60% e ketyre jetimeve mbeten shume te varfer per gjate gjithë jetes, ku edhe ekzistenca e tyre eshte ne rrezik te vazhdueshem.³⁹

Nje numer i konsiderueshem i grave dhe vajzave te familjeve te varfera i drejtohen prostitucionit klandestin per te mbijetuar. Viktime e kesaj gjendjeje te mjerueshme jane veçanerisht vajzat jetime. Sot jane afro 600 femije jetime te policeve te rene ne detyre. Jane 1050 femije te tjere jetime nga komuniteti rom qe mbeten perdite ne syte e te gjithë shoqerise, qe shihen me perbuzje e me perçmim tek lypin buze rrugeve te qyteteve kryesore te vendit.⁴⁰

Sipas statistikave zyrtare, ne periudhen 1996-2011, vetem 29 nga 1150 persona me status jetimi kane marre banese sociale.⁴¹

- Problematika te konstatuara nga institucionet shteterore

Drejtoria e Pergjithshme e Policise, ne lidhje me respektimin e te drejtave te femijeve qe shfrytezohen per te punuar, thekson se per kete kategori femijesh eshte e domosdoshme nderhyrja multidisiplinare me eksperte nga fusha dhe institucione te ndryshme. Nje nga kategorite me te ekspozuara ndaj shfrytezimit per pune, lypesi, apo krimeve te ndryshme jane femijet e paregjistruar ne gjendjen civile. Deri tani jane evidentuar dhe regjistruar ne gjendjen civile, rreth 25 femije te paregjistruar...⁴²

Ne veprimtarine e ushtruar nga Inspektoriati Shteteror i Punes, nisur nga inspektimet e realizuara deri ne kete kohe, konstatohet se strukturat rezidenciale publike dhe jo publike per femije, kane bere progres ne implementim standardesh sherbimi, por ende ka veshtiresi dhe paqartesi ne disa drejtime.⁴³

³⁸ Rezolute e Takimit Kombetar te Jetimeve te Shqiperise "Per integrimin e Shqiperise bashke me jetimet ne Europen e Bashkuar", Tirane, faqe 4, e shpallur nga Instituti Kombetar i Integritimit te Jetimeve Shqiptare, Tirane, me 20 Maj 2012. Ky dokument gjendet ne website:www.nifao-orfan.org

³⁹Ibid .. faqe 5.

⁴⁰ Ibid .. faqe 6.

⁴¹ Ibid .. faqe 7.

⁴² Ky informacion gjendet ne shkresen e Drejtorise se Pergjithshme te Policise nr.4078/1 date 20.09.2012, drejtuar Avokatit te Popullit.

⁴³ Ky informacion gjendet ne shkresen e Inspektoriatit Shteteror te Punes nr.1537/1 date 20.09.2012, drejtuar Avokatit te Popullit.

Keto veshtiresi konstatohen ne faktin se ende institucionet jane te fokusuara ne zbatimin e standardeve qe lidhen me aspektet fizike, dhe kane veshtiresi ne zbatimin e standardeve qe lidhen me aspektet psiko-sociale te femijeve, riintegrimin, pjesemarrjen e prinderve e te afermve ne procesin e hartimit te planeve individuale, lidhjet me komunitetin etj. Verehen mangesi te personelit ne drejtim te figurave profesionale dhe kapaciteteve/kualifikimeve profesionale per trajtimin e femijeve sipas grup-moshave, zhvillimit psikologjik e sipas nevojave te veçanta te tyre.

Veshtiresi konstatohen ne funksionimin e ekipeve multidisiplinare dhe ne adresimin e nevojave te femijeve. Jane evidentuar ambiente te cilat kane nevojë te meremetohen per t'u pershtatur me kerkesat e standardeve te pranuar te banimit. Jane hasur veshtiresi ne zbatimin e procedurave, hartimin e planeve te perkujdesit social sipas formatit te miratuar, si dhe ne disa institucione qe kujdesin e bazojne ne parimet e bamiresise, ka veshtiresi per te kuptuar e zbatuar procedurat e parashikuara ne standardin per ankimimin.

Ndjekja e procedurave per marrjen e kujdestarise ligjore me vendim gjykate, po ecen me ritme te ngadalta per shkak te zvarritjes se proceseve gjyqesore, neglizhences se personelit dhe veshtiresive per te kontaktuar me familjaret e femijeve te vendosur ne institucione. Ka dale e nevojshme dhe si veshtiresi njekohesisht, qe ne te gjitha institucionet e perkujdesit shoqeror publike dhe jopublike, te aplikohen tipologji te reja te sherbimeve si, shtepi familje.⁴⁴

Gjate procesit te decentralizimit te kompetencave nga pushteti qendror tek qeverisja vendore, jane verejtur disa problematika qe lidhen me pergjegjesite qe tashme i kalojne dhe duhet te marre persiper qeverisja vendore ne kete kuader.

Me konkretisht, sipas konstatimeve te Inspektoriatit Shteteror te Punes :

- ne pergjithesi qeverisja vendore nuk eshte perfshire sa duhet ne ushtrimin e pergjegjesive per administrimin efektiv dhe monitorimin e institucioneve te transferuara ne varesine e njesive te kesaj qeverisjeje,
- mungesa e kapaciteteve dhe mundesite e kufizuara financiare bejne qe qeverisja vendore te mos i pergjigjet kerkesave per ngritjen e sherbimeve te reja ne ndjekje te dinamikës se nevojave te femijeve vulnerabel.⁴⁵
- procesi i ngritjes se Komisionit te Vleresimit te nevojave dhe kerkesave per sistemim te klienteve ne institucionet rezidenciale ne rang Qarku dhe Bashkie, nuk funksionon siç duhet.
- levizjet e personelit dhe drejtuesve ne institucionet publike te perkujdesit shoqeror, ndikojne ne performancen dhe nivelin e sherbimeve te ofruara ne keto sherbime.
- verehen probleme te moskoordinimit dhe institucionalizimit te bashkepunimit mes qeverisjes vendore, OJF-ve dhe strukturave te tjera shtetore, per sigurimin dhe vazhdimesine e nderhyrjeve ne mbeshtetje te grupeve ne nevojë.

⁴⁴ Shtepia e femijes "Zyber Hallulli", Tirane, eshte rikonstruktuar kete vit dhe e ka kthyer sherbimin ne tipe apartamente te ndara sipas moshes dhe seksit per femijet jetime te ketij institucioni. Informacioni eshte cituar ne shkresen e Inspektoriatit Shteteror te Punes nr.1537/1 date 20.09.2012, drejtuar Avokatit te Popullit.

⁴⁵ Rezulton se nuk ka sherbime te reja te ngritura per femijet vulenarbel, pervec nje qendre ditore ne Tirane dhe Shkoder. Ky informacion gjendet ne shkresen e Inspektoriatit Shteteror te Punes nr.1537/1 date 20.09.2012, drejtuar Avokatit te Popullit.

Ne rjetin e institucioneve publike dhe jopublike te perkujdesit per femijet, ofrohen, sherbime psiko-sociale dhe integruese, sherbim shendetesor, sherbim mbeshtetes per femijet me aftesi te kufizuara, sherbim edukues, mbeshtetje per familjen. Nga vleresimi i shpendarjes gjeografike te ketyre sherbimeve, vihet re nje perqendrim me i madh i sherbimeve te OJF-ve, kryesisht ne Qarkun e Tiranes, Shkodres, Elbasanit dhe ne disa qendra urbane. Ndersa zonat periferike dhe rurale kane me pak akses ne sherbime mbeshtetese dhe mbrojtese per femijet ne nevoje.⁴⁶

Grup mosha e femijeve perfitues te te gjitha sherbimeve rezidenciale te ofruara eshte 0-16 vjeç, (sipas VKM nr.425 date 27.06.2012). Mbi moshen 16 vjeç sherbimet mbeshtetese per keta femije jane te pakta dhe ato jepen kryesisht nga OJF-te qe mbeshtetin kete grup moshe me programe integruese ne komunitet, nepermjet nxitjes se jeteses se pavarur.⁴⁷

- Problematika te evidentuara ne media

Fëmijët pa përkujdesje prindërore, qofshin këta jetimë biologjikë apo socialë, "detyrohen" të largohen nga përkujdesi social që në moshën 15 vjeç. Dalin adoleshentë nga shtëpitë e fëmijës dhe në të shumtën e rasteve, sipas psikologëve, janë të predispozuar të bien pre e sjelljeve të rrezikshme, si: droga, duhani dhe alkooli. Me arsim 9-vjeçar, pa mundësi punësimi dhe pa strehë mbi kokë, e vetmja mundësi shpëtimi mbeten konviktet e shkollave të mesme profesionale. Burimet financiare që mbështetin keta të rinj për shërbime mjekësore, punësim dhe strehim janë të pamjaftueshme. Të dalësh nga përkujdesi në moshën 15-vjeçare është shumë herët nga pikëpamja psikologjike dhe sociale e zhvillimit, duke marrë parasysh veçanërisht mungesën e prindërve dhe të mosmbështetjes nga strukturat shtetërore. Një tjetër problem që ngrenë përfaqësuesit e fshatrave SOS është edhe fakti që legjislacioni aktual nuk i adreson çështjet e atyre që quhen "jetimë socialë", të cilët nuk kanë mundësi të përfitojnë nga shërbime sociale. Legjislacioni që përcakton punësimin dhe strehimin, shërbimet shëndetësore falas nuk implementohet. Mbështetja e vetme që u jepet këtyre të rinjve është ndihma ekonomike, e cila gjithsesi rezulton të jetë e pamjaftueshme për të mbuluar nevojat bazë të jetesës.

Nivelet e tyre të ulëta të edukimit influencojnë negativisht në shanset e tyre për punësim. Punët që bëjnë të rinjtë janë zakonisht joformale, të paguara pak, pa kualifikimin e nevojshëm dhe ku nuk paguhen sigurimet shoqërore. Si rezultat, të rinjtë nuk mund të përfitojnë as nga shërbimet shëndetësore falas. Shumë të rinj nuk mund të përballojnë koston e jetesës, nuk kanë mundësi strehimi, nuk mund të paguajnë qiranë dhe një pjesë e tyre mbeten të pastrehë. Vetëm një pjesë e vogël e të rinjve pa kujdes prindëror kanë përfituar nga programet qeveritare të strehimit. Konviktet e shkollave të mesme mbeten shpesh e vetmja mundësi strehimi për një pjesë të konsiderueshme të të rinjve.

⁴⁶ Shkresa e Sherbimit Social Shtetëror nr.1064/1 date 25.09.2012, drejtuar Avokatit të Popullit.

⁴⁷ Ibid.

8. **Konkluzione:**

Nga nje analize teresore e te gjithë informacionit dhe gjetjeve paraprake te sjella ne kete raport, bazuar ne kontributin e te gjithë aktoreve te kesaj fushe, ne kuader te respektimit dhe mbrojtjes se te drejtave te femijeve, mund te arrijme ne disa konkluzione:

- Femijet jetimë, përfshirë këtu fëmijet e sistemuar në institucionet rezidenciale të përkujdesjes shoqërore dhe femijet që shfrytëzohen për të punuar, perfaqesojne kategori sociale te cilat kane marre perpjestime shqetesuese ne periudhen e tranzicionit dhe qe sot njihen si kategori vulnerabel.
- Gjendja reale e tyre dhe dinamika e zhvillimit teresor te shoqerise ne vend, nxjerrin nevojen e nderhyrjes shumeplanesh shtet-shoqeri, per te siguruar nje mjedis ku femijet e nisin jeten ne menyren me te mire te mundshme, ku te gjithë ata, kane mundesi te shumta per zhvillimin e aftesive te tyre individuale ne nje mjedis te shendetshem dhe inkurajues. Si nje ndermarrje parapergatitore e domosdoshme, del nevoja e realizimit te studimeve zyrtare nga ana e institucioneve pergjegjese shteterore, ne lidhje me numrin e femijeve jetime, si dhe te atyre qe shfrytezohen per pune, shkaqeve te ketij “statusi”, te konstatuar nga studimet, dinamikes se zhvillimit te ketyre kategorive, tendencave pozitive e negative ne kete kuader, politikave shteterore dhe rruget e zgjidhjes per permiresimin e gjendjes ne nje perspektive afatgjate.

Per te mundesuar krijimin e ketij mjedisi, nevojitet te merren masa ne nivel te pergjithshem per te siguruar:

- Zhvillim ekonomik për të rritur të ardhurat e familjeve dhe standardin jetësor: duke mbështetur rritjen dhe shpërndarjen e burimeve në nivel te pergjithshem, si dhe duke mbështetur përpjekjet e familjeve ne nevoje për të krijuar të ardhurat e domosdoshme. Lufta ndaj varferise eshte kryefjala e te gjithë përpjekjes per nje zhvillim sa me te mire te femijerise, te femijeve jetime dhe te reduktimit maksimal te shfrytezimit te punes se femijeve;
- Arsim cilesor, gjithëpërfshirës, pa pagesë dhe i detyrueshëm për të shtuar kapitalin njerëzor. Arsimi cilesor do te sherbeje si premise per rritjen e shanseve për të gjetur një punësim sa me te pershtatshem dhe lëvizshmëri më të madhe ekonomike e sociale për të shpëtuar nga kurthi i varfërisë, si dhe krijimin e një forcë pune më të aftësuar dhe kualifikuar që mund të çojë drejt një ekonomie më konkurruese;
- Zbatim te ligjeve kundër punës së fëmijëve, dhunes ndaj femijeve, ligjeve për arsimin e detyrueshëm, si dhe të ligjeve që në mënyrë indirekte synojnë denimin e individëve abuzues me femijet;
- Ndryshim pozitiv në mentalitetin shoqëror ndaj fëmijëve, ne rang familjeje, punëdhënësish dhe institucioneve, per eliminimin e punës së fëmijëve;
- Shërbime sociale, si dhe nje mbështetje të pershtateshme dhe te vazhdueshme per vete keto kategori femijesh, si dhe familjet e tyre, per te perballuar realitetin ne te cilin zhvillohet femija.

- Marrjen e masave për të reduktuar fenomenin e ekonomisë informale dhe të gjithë pasojave negative që ajo sjell, si dhe një luftë të pandërprerë ndaj fenomenit geryes të korrupsionit, që aktualisht ka pushtuar shumë aspekte të jetës së njerëzve. Nderimin e një tregu pune që respekton të drejtat baze të femijëve dhe mirëqenien e tyre.
- Puna konkrete për të siguruar një mjedis sa më mirëqenës për kategoritë target në këtë raport, shërben si mase parandaluese për një sërë dukurish të tjera negative të shoqërisë sonë, siç është krimi i trafikimit të femijëve, përfshirja e vete femijëve në grupe kriminale apo në kryerjen e krimeve të ndryshme, prostituimi etj.

Lidhur me shfrytëzimin e fëmijëve për punë

- Në legjislacionin në fuqi është përcaktuar qartë moshën kur një fëmijë mund të përfshihet në sistemin e punës. Sipas nenit 98 të ligjit Nr.7961, datë 12.7.1995 “Kodi i Punës” një fëmijë nuk mund të punësohet kur është nën moshën 16 vjeç. Këtu, sipas nenit 99, bëjnë përjashtim rastet kur fëmijë të moshës 14-18 vjeç punësohen gjatë pushimeve shkollore vetëm në punë të lehta, që nuk dëmtojnë shëndetin dhe formimin e tyre. Legjislacioni është po ashtu i specifikuar edhe për llojin e punës, kushtet e punës, kohëzgjatjen në rastet kur fëmijët lejohen të punësohen, si dhe ndëshkimet në rastet e kundervajtjeve lidhur me punësimin e fëmijëve. Megjithatë, në legjislacionin ekzistues nuk adresohen rastet e shfrytëzimit përmes punës së fëmijëve në sistemin familjar dhe dënimet përkatëse. Kjo përbën një zbrastim të madhe në kushtet kur fenomeni i punësimit të fëmijëve prej prindërve ose prej tutorëve të tjerë (shitës ambulante, punët bujqësore, etj) kur fëmija është në moshë shkolle është mjaft i përhapur.
- Nga tërësia e ligjeve për dhunën kundër fëmijëve, paketa e ligjeve që kanë të bëjnë me parandalimin e formave të ndryshme potenciale të dhunës kundër fëmijëve në procesin penal si dhe e ligjeve që lidhen me vuajtjen e dënimit nga ana e të miturve janë më të specifikuar. E njëjta gjë mund të thuhet edhe për ligjet për braktisjen e fëmijëve, për mbrojtjen e fëmijëve në procesin e birësimit, për mbrojtjen e fëmijëve pa atdhe dhe fëmijëve azilkërkues, si dhe për ligjet lidhur me trafikimin e fëmijëve për qëllime prostitucioni dhe për qëllime përfitimi material. Këto të fundit duket se reflektojnë më thellë parimet themelore të Konventës së të Drejtave të Fëmijëve. Megjithatë, duhet venë në dukje, mungesa e dispozitave ligjore lidhur me rehabilitimin e fëmijëve që kanë qenë viktime të dhunës ose dëshmitarë të dhunës.⁴⁸ Kodi i Familjes, ka disa nene ku trajtohet problemi i kujdesit të shtetit ndaj fëmijëve të braktisur. Me përjashtim të këtij rasti nuk ekziston asnjë dispozitë tjetër që të adresojë domosdoshmërinë e rehabilitimit të fëmijëve të traumatizuar nga dhuna, si dhe të institucioneve dhe shërbimeve sociale të posaçme për to.

⁴⁸ Ekziston Ligji Nr.44/2012 “Për shëndetin mendor” i cili trajton një sërë masash parandaluese për mbrojtjen e shëndetit mendor të individit në tërësi dhe, në këtë kuadër, edhe të fëmijëve. Megjithatë ky ligj nuk adreson në mënyrë të drejtpërdrejtë të miturit.

- Në legjislacionin shqiptar nuk ekziston ndonjë dispozitë e veçantë detyruese për raportimin e akteve të dhunës që ushtrohen kundër fëmijëve nga qytetarët si dhe nga profesionistët, në përgjithësi, në institucione të ndryshme, në shkolla etj. Ligji detyron në përgjithësi çdo qytetar që të raportojë çdo vepër penale të dënueshme me mbi 5 vjet burgim, (në rastet kur është dëshmitar), por kjo gjë nuk i referohet në mënyrë të drejtpërdrejtë dhunës kundër fëmijëve. Megjithatë, edhe në këtë rast legjislacioni është i mangët, pasi nuk parashikon masat ndëshkuese në rast se qytetarët nuk raportojnë. Kështu, raportimi i qytetarëve mbetet një çështje e ndërgjegjes së tyre personale. Në rastin e profesionistëve ekziston një kontradiktë mes përgjegjesisë për të raportuar dhe përgjegjesisë për të ruajtur konfidencialitetin, në rastin e punës së tyre me fëmijët.
- Në legjislacionin shqiptar nuk parashikohen, po ashtu, edhe rregulla të veçanta procedurale në lidhje me dhunën kundër fëmijëve. Duket se edhe në rastet e denoncimit të dhunës kundër fëmijëve në prokurori, praktikohen rregullat e përgjithshme procedurale, të cilat janë shumë të detajuara. Në rastet e dhunës kundër fëmijëve që ndodhin në shtëpi, institucione apo mjedise publike etj., që nuk denoncohen në prokurori, atëherë më së shumti ato trajtohen rast pas rasti në mjedisin familjar apo në organet drejtuese të institucioneve pa ndjekur ndonjë procedurë të caktuar. Ndërkohë, megjithëse në ligj është shprehur në mënyrë eksplicite e drejta e ankimit për çdo qytetar që mendon se i janë shkelur të drejtat, nuk ekzistojnë procedura specifike për ankimin ndaj rasteve të dhunës kundër fëmijëve që ndodhin në kontekste të caktuara: shtëpi, konvikte, institucione të shëndetit mendor, në rrugë, mjedise sportive, etj
- Reduktimi i punës së fëmijëve, duhet vlerësuar si një proces i karakterizuar më tepër nga zvogëlimi i përfshirjes së fëmijëve në radhët e fëmijëve që punojnë sesa në tërheqjen e atyre që tanimë punojnë. Duke pasur parasysh këtë proces dinamik, ai nuk le të kuptohet se fëmijët që tanimë janë të përfshirë duhet të injorohen- sidoqoftë theksi duhet vënë tek parandalimi si një rrugë parimore për eliminimin e qëndrueshëm të punës së fëmijëve.

Per femijet jetime:

- Femijet dhe të rinjtë që kanë humbur kujdesin prindëror, vuajnë nga diskriminimi dhe shumë disavantazhe, si pasojë e mosfrimit të shërbimit dhe vëmendjes nga strukturat publike shtetërore. Kuadri aktual ligjor kërkon përmirësime për sa u përket të rinjve që largohen nga përkujdesja, duke adresuar sfidat e tyre, për të zhvilluar strategji më të mira dhe shërbime të tjera për ta. Statusi i përkujdesjes në institucionet rezidenciale vështirëson të ardhmen e të rinjve që largohen nga përkujdesja dhe thekson disavantazhet dhe vunerabilitetin e tyre. Statusi ligjor i fëmijëve në përkujdesje të moshës 16-18 vjeç nuk është i rregulluar. Legjislacioni aktual nuk përmban përcaktime ku të specifikohen përgjegjësitë e shtetit për këtë grup-moshë. Sistemi formal i përkujdesit mbështetet nga një sërë rregullash, ligjesh dhe institucionesh. Shërbime institucionale publike dhe jopublike

sigurohen nga qeveria qendrore, qeveria lokale, organizata dhe të tjerë ofrues shërbimesh.

- Vendi ynë nuk ka një sistem ligjor të mjaftueshëm që mbulon nevojat e të rinjve që janë në përkujdesje apo që dalin nga përkujdesja, veçanërisht të atyre që largohen shumë më herët. Eshte i nevojshem krijimi i shërbimeve pas përkujdesjes, qëndrimi në përkujdesje deri në përfundim të shkollës së mesme, ngritja e qendrave ditore pritëse që ofrojnë shërbime për të rinjtë (16-18 vjeç) dhe implementimi i politikave të trajnimit profesional dhe punësimit për kategoritë e të rinjve që janë larguar nga përkujdesja. Nevojitet gjithashtu, përmirësimi i legjislacionit për daljen nga përkujdesja dhe krijimi i një kuadri ligjor për të rinjtë që largohen prej saj, i cili thekson rolin e vendimmarrësve në mbështetjen e të rinjve për sa i përket strehimit dhe punësimit, sigurimit të ndihmës ekonomike dhe sociale.
- Drejtim i rëndësishëm i masave që duhet të merren në këtë kuader është nisja e shërbimeve të reja për të rinjtë (fëmijet), informimi dhe këshillimi, shërbime komunitare e pjesëmarrëse dhe advokim për të mbështetur pjesëmarrjen e tyre.
- Trajtimin e duhur ligjor të individëve jetimë, për përfitimin real të të gjitha lehtësirave që ofron Ligji “Për statusin e jetimit”, por edhe legjislacioni aktual në fuqi, jo vetëm për kohën që këta individë janë nën përkujdesje shoqërore, por edhe pas kalimit të moshës 18 vjeç dhe cilesimit të tyre si të rritur. Strehimi, punësimi, shërbimet perkatese të përkujdesjes shoqërore, përjashtimi nga taksa të caktuara, janë të drejta të këtyre individëve, që nga ana tjetër kërkojnë një anagazhim konkret dhe real të shtetit për plotësimin e tyre.
- Del i nevojshëm rishikimi i dispozitave të Ligjit “Për Statusin e Jetimit”, në kushtet kur kompetencat për zbatimin e tij kanë kaluar nga organet e pushtetit qendror, tek organet e qeverisjes vendore dhe kur vete zhvillimi i shoqërisë shqiptare dhe i marrëdhënieve në teresi ka evoluar, duke marrë dimensione dhe kuptime të reja.

Ne një kuader të përgjithshëm për kategoritë target të raportit, është e nevojshme të ndermerren hapa konkrete, për:

- Konsolidimin dhe përmirësimin e sistemit të përkujdesit shoqëror për fëmijët në nevojë.
- Nxitjen e procesit të decentralizimit të shërbimeve dhe shpërndarjen e tyre në komunitet. Krijimin e kapaciteteve dhe mundësive financiare të mjaftueshme në qeverisjen vendore, për ngrijtjen e shërbimeve të reja në përputhje me nevojat e fëmijëve në nevojë, si dhe një koordinim me të mirë mes këtij pushteti, organeve të qeverisjes qendrore dhe OJF-ve që veprojnë në këto fushë, për këto qëllime.
- Ofrimin e shërbimeve cilësore në institucionet publike dhe jopublike të përkujdesit për fëmijët, duke respektuar dhe aplikuar standarde të ambienteve fizike dhe qendrushmerine të marrëdhënieve të punësimit për stafet e specializuara. Në lidhje me standartin për procedurat e mbrojtjes, çdo punonjës i ri në institucion duhet të marrë një trajnim të parë mbi procedurat e mbrojtjes dhe çdo institucion ta vendosë si të detyrueshëm marrjen e këtij trajnimit. Trajnimi duhet të përfshijë

përkufizime të qarta mbi konceptin e abuzimit, format dhe manifestimet si dhe pasojat tek fëmijët nga perspektiva e të drejtave dhe zhvillimit të fëmijës. Ky trajnim të rifreskohet në vazhdimësi, në veçanti me aspektet e trajtimit dhe ndihmës ndaj fëmijës.

- Forcimi i cilësisë dhe aksesit në shërbime të tjera të institucioneve rezidenciale për të siguruar përmbushjen e nevojave të fëmijëve. Ky është një aspekt mjaft i rëndësishëm nëse mbajmë parasysh që ky grup fëmijësh ka nevoja të veçanta psikosociale, herë herë janë të traumatizuar, apo kanë probleme të shëndetit mendor. Shpesh herë këto shërbime të specializuara mungojnë, por njëkohësisht mund të ndodhë dhe që nuk njihen. Është e rëndësishme që personeli dhe drejtuesit e institucioneve të njohin këto shërbime, specialitetet e tyre dhe krijojnë lidhje bashkëpunimi për të adresuar nevojat e fëmijëve.
- Nxitja e deinstitutionalizimit të fëmijëve në qendrat rezidenciale nëpërmjet transformimit të tyre në formën Shtëpi- Familje, ngritja e shërbimeve ditore dhe komunitare brenda këtyre qendrave. Ofrimi i formës së shërbimit Shtëpi-Familje, sikurse në rastin e aplikuar në Shtëpinë e Fëmijës “Zyber Hallulli”, Tiranë, në të gjitha institucionet publike rezidenciale të perkujdesjes shoqerore, në bashkëpunim me organet e qeverisjes vendore. Në procesin e deinstitutionalizimit, është e domosdoshme të ndiqet përjasja sistematike edhe në mënyrën sesi duhet të trajtohen fëmijët në rrezik për perkujdes institucionale, si dhe i gjithë procesi i perkujdesit, me synimin e nxjerrjes së familjes dhe fëmijës nga cikli i rrezikut dhe fuqizimi i familjes për të parandaluar ndarjen e fëmijëve nga familja.
- Promovimi i shërbimeve mbështetëse për fëmijët dhe shërbime alternative, të cilat zbusin institucionalizimin e fëmijëve, shërbimi i kujdestarisë në familje, birësimi dhe rikthimi në familje biologjike.
- Fuqizimi i kapaciteteve në nivel qendror dhe rajonale i strukturave që punojmë me fëmijët, trajnimi i vazhdueshëm i stafëve të shërbimeve sociale. Vihet re se, njohuritë në lidhje me zbatimin e të drejtave të fëmijëve në praktikën e përditshme, janë ende të kufizuara me gjithë trajnimet që janë ofruar herë pas here nga organizata të ndryshme dhe nga Ministria e Punës, Çështjeve Sociale dhe Shansëve të Barabarta. Për këtë qëllim, programet e trajnimeve për të gjithë personelin pavarësisht përvojës, rolit, detyrave, duhet të ofrohen në vazhdimësi dhe të lidhura me ndikimin në cilësinë e shërbimit të ofruar si dhe të cilësisë së mirëqënies së fëmijëve në institucionet e perkujdesjes.